NULMETING TEN BEHOEVE VAN DE WERKPLAATS 'DIEREN IN NATUURLIJKE SYSTEMEN' VAN HET CONVENANT ‘STAPPEN NAAR EEN DIERWAARDIGE VEEHOUDERIJ’

Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG

Diane de Voogd, Gé Backus en Roel Jongeneel

Datum
27-02-2026

Connecting Agri & Food BV - KvK 09123937

Samenvatting

In opdracht van het ministerie LVVN en in samenwerking met Caring Farmers en de Dierenbescherming hebben Connecting Agri & Food en Wageningen Social and Economic Research een onderzoek uitgevoerd naar het aantal bedrijven en aantal dieren dat voldoet aan geselecteerde Kritische Prestatie Indicatoren (KPI) en bijbehorende drempelwaardes die betrekking hebben op een dierwaardige veehouderij. Daartoe hebben de Dierenbescherming en Caring Farmers KPI's opgesteld in het kader van de werkplaats 'dieren in natuurlijke systemen' van het convenant 'Stappen naar een dierwaardige veehouderij'. Daarnaast zijn aanvullend nog andere KPI's geselecteerd. Het onderzoek heeft betrekking op vleeskuikens, leghennen, varkens, melkvee en vleeskalveren.

Landbouwhuisdieren worden gehouden onder verschillende keurmerken en concepten die normen hanteren met betrekking tot een dierwaardige veehouderij. In dit onderzoek zijn deze keurmerken en concepten vergeleken met de KPI's en drempelwaardes. Omdat certificeringsschema's niet hetzelfde jargon gebruiken en normen niet steeds op dezelfde manier en hetzelfde niveau van detail uitgewerkt zijn, moesten bepaalde – arbitraire doch redelijk geachte - interpretaties worden gedaan. Ook zijn de bestedingen aan voedsel met een duurzaamheidskenmerk gekwantificeerd.

De resultaten geven inzicht in de mate waarin de onderzochte keurmerken en concepten per diercategorie normen hebben opgenomen die overeenkomen met de KPI's en drempelwaardes. Daarnaast geven de resultaten weer welke dieraantallen per diercategorie onder deze normen vallen. De keurmerken kunnen niet één op één met elkaar vergeleken worden. De bijdrage van de afzonderlijke KPI's aan het dierenwelzijn is immers niet eenduidig en objectief te bepalen.

De resultaten laten een grote diversiteit zien tussen de keurmerken op het gebied van dierwaardigheid, zowel wat betreft het aantal bedrijven en dieren als wat betreft het voldoen aan de KPI's. De meeste keurmerken blijken een beperkt aantal KPI's volledig te omvatten. Voor 1 op de 4 geselecteerde KPI's geldt dat voor meer dan 90% van de dieren de gestelde normen in het keurmerk voldoen aan de betreffende KPI (o.a. ingrepen, weidegang, antibioticumgebruik, en geen kooisysteem). Voor 1 op de 3 geselecteerde KPI's geldt dat voor meer dan 90% van de dieren het keurmerk geen normen heeft voor de betreffende KPI (o.a. uitloop, vrijloopstallen, kalf bij koe). Voor 1 op de 4 á 5 4 geselecteerde KPI's geldt dat voor meer dan 90% van de dieren de gestelde normen in het keurmerk niet volledig voldoen aan de betreffende KPI (o.a. ingrepen, ruwvoer, sociale huisvesting, nestbouwmateriaal, uitloop, bezetting).

Bij het interpreteren van de resultaten van deze nulmeting moet rekening gehouden worden met de beperkingen en de grenzen waarbinnen het onderzoek is uitgevoerd. Zo is het onderzoek gebaseerd op publiek beschikbare informatie in keurmerken en concepten waarbij onderliggende ketenkwaliteitssystemen niet beoordeeld zijn. Ook hanteren keurmerken overgangstermijnen waardoor niet alle geformuleerde normen ook al daadwerkelijk gerealiseerd zijn.

De ervaringen uit deze nulmeting leiden tot aanbevelingen voor de vervolgstappen. Zo zal de uitvoering van een monitor gebonden zijn aan budgetoverwegingen. Niet alles wat kan worden gemeten, moet ook gemeten worden. Daarom dient een set van de meest betekenisvolle KPI's in overleg met wetenschap en stakeholders geselecteerd te worden om tot een breed gedragen set van eenduidige en vergelijkbare KPI's te komen. Aanbevolen is om voor de selectie van KPI's de RDA-zienswijze Dierwaardige Veehouderij als basis te hanteren. In een monitoring kunnen geen individuele bedrijven worden bevraagd, maar dient gebruik gemaakt te worden van beschikbare gegevens die op een geaggregeerd niveau kunnen worden aangeleverd, zonder de voorlopers op het gebied van dierwaardigheid uit het oog te verliezen.

Inhoudsopgave

SAMENVATTING **2**

1 INLEIDING **5**

2 MATERIAAL EN METHODE **6**

2.1 Vergelijking van keurmerken en concepten met KPI's en drempelwaardes 6

2.2 Zes leidende principes voor een dierwaardige veehouderij 9

2.3 Gehanteerde uitgangspunten bij diercategorieën 9

2.3.1 Pluimveehouderij 9

2.3.2 Varkenshouderij 10

2.3.3 Melkveehouderij 10

3 RESULTATEN **11**

3.1 Vleeskuikens 11

3.1.1 Vergelijking geformuleerde KPI's en drempelwaardes in de vleeskuikenhouderij 11

3.2 Leghennen 13

3.2.1 Vergelijking geformuleerde KPI's en drempelwaardes in de leghennenhouderij 14

3.3 Varkens 15

3.3.1 Vergelijking geformuleerde KPI's en drempelwaardes in de varkenshouderij 16

3.4 Melkvee 17

3.4.1 Vergelijking geformuleerde KPI's en drempelwaardes in de melkveehouderij 17

3.5 Vleeskalveren 19

3.5.1 Vergelijking geformuleerde KPI's en drempelwaardes in de vleeskalverhouderij 19

3.6 Illustratieve selectie van KPI's en drempelwaardes 20

3.7 Afzet duurzame producten via supermarkten en korte ketens 22

3.7.1 Afzet duurzame producten via supermarkten 22

3.7.2 Afzet via korte ketens 23

4 DISCUSSIE **25**

4.1 Vergelijkbaarheid keurmerken en concepten op KPI's 25

4.2 Reikwijdte resultaten 26

4.3 Selectie parameters voor het monitorsysteem 29

5 AANBEVELINGEN VOOR EEN TOEKOMSTIGE MONITOR **30**

6 BIJLAGEN **32**

6.1 Vleeskuikens 32

6.1.1 KPI's en drempelwaardes voor vleeskuikens 32

6.1.2 Opdeling keurmerken per drempelwaarde in de vleeskuikenhouderij 33

6.1.3 Opdeling dieraantallen per drempelwaarde in de vleeskuikenhouderij 34

6.1.4 Opdeling bedrijfsaantallen per drempelwaarde in de vleeskuikenhouderij 35

6.2 Leghennen 35

6.2.1 KPI's en drempelwaardes voor leghennen 35

6.2.2 Opdeling keurmerken per drempelwaarde in de leghennenhouderij 36

6.2.3 Opdeling dieraantallen per drempelwaarde in de leghennenhouderij 37
6.2.4 Opdeling bedrijfsaantallen per drempelwaarde in de leghennenhouderij 38
6.3 Varkens 39
6.3.1 KPI's en drempelwaardes voor varkens 39
6.3.2 Opdeling keurmerken per drempelwaarde in de varkenshouderij 40
6.3.3 Opdeling dieraantallen per drempelwaarde in de varkenshouderij 42
6.3.4 Opdeling bedrijfsaantallen per drempelwaarde in de varkenshouderij..... 43
6.4 Melkvee..... 43
6.4.1 KPI's en drempelwaardes voor melkvee 43
6.4.2 Opdeling keurmerken per drempelwaarde in de melkveehouderij 44
6.4.3 Opdeling dieraantallen per drempelwaarde in de melkveehouderij 45
6.4.4 Opdeling bedrijfsaantallen per drempelwaarde in de melkveehouderij..... 47
6.5 Vleeskalveren 47
6.5.1 KPI's en drempelwaardes voor vleeskalveren 47
6.5.2 Opdeling keurmerken per drempelwaarde in de vleeskalverhouderij..... 48
6.5.3 Opdeling dieraantallen per drempelwaarde in de vleeskalverhouderij..... 49
6.5.4 Opdeling bedrijfsaantallen per drempelwaarde in de vleeskalverhouderij 50

1 Inleiding

Op 24 juni 2025 is het Convenant 'Stappen naar een dierwaardige veehouderij' ondertekend.[1] Met dit convenant onderschrijven 13 organisaties[2] het belang van de ontwikkeling naar een dierwaardige veehouderij. Daarbij wordt uitgegaan van zes leidende principes voor dierenwelzijn, geformuleerd door de Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) in zijn zienswijze Dierwaardige veehouderij uit 2021[3]. Een onafhankelijke autoriteit zal de voortgang en resultaten bewaken en op basis daarvan signaleren, evalueren en rapporteren. Een belangrijk onderdeel is de monitoring van de voortgang. Over de reguliere veehouderij zijn relatief veel data beschikbaar. Daarentegen zijn aanzienlijk minder kennis en data voorhanden van bedrijven die bovenwettelijke keuzes maken wat betreft dierwaardigheid. Voor het realiseren van een dierwaardige veehouderij is het van belang om inzicht te krijgen in het aantal bedrijven dat zich positief onderscheidt op het gebied van dierenwelzijn.

In opdracht van het ministerie van LVVN en in samenwerking met Caring Farmers en de Dierenbescherming hebben Connecting Agri & Food en Wageningen Social and Economic Research een onderzoek uitgevoerd naar het aantal bedrijven en dieren dat voldoet aan Kritische Prestatie Indicatoren (KPI) en bijbehorende drempelwaardes die betrekking hebben op een dierwaardige veehouderij. Deze KPI's zijn door de Dierenbescherming en Caring Farmers opgesteld in het kader van de werkplaats 'dieren in natuurlijke systemen' van het convenant. Daarnaast zijn aanvullend nog andere KPI's geselecteerd. Omdat dit onderzoek de eerste monitoring is die plaatsvindt, is sprake van een nulmeting.

Dank gaat uit naar Karel de Greef van Wageningen Livestock Research voor het kritisch en constructief reflecteren op de onderzoeksmethodiek, en voor Petra Berkhout van Wageningen Social and Economic Research voor het reviewen van het eindrapport.

[1] Convenant stappen naar dierwaardige veehouderij | Rapport | Rijksoverheid.nl
[2] Algemene Nederlandse Vereniging van Eierhandelaren en Eiproductfabrikanten (ANEVEI), Caring Farmers, Centrale Organisatie voor de Vleessector (COV), Centraal Bureau Levensmiddelenhandel (CBL), Centrale Organisatie Broedeieren Kuikens (COBK), Dierenbescherming, Federatie Nederlandse Levensmiddelen Industrie (FNLI), Land- en Tuinbouworganisatie (LTO), LTO – vakgroep Pluimvee, Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt (NAJK), Producenten Organisatie Varkenshouderij (POV)en ZuivelNL.
[3] Zienswijze 'Dierwaardige veehouderij' | Raad voor Dierenaangelegenheden

2 Materiaal en methode

Het onderzoek naar de nulmeting heeft betrekking op de diercategorieën die onderdeel zijn van het Convenant 'Stappen naar een dierwaardige veehouderij', namelijk de pluimvee-, varkens-, melkvee- en vleeskalverhouderij.

2.1 Vergelijking van keurmerken en concepten met KPI's en drempelwaardes

Landbouwhuisdieren worden gehouden onder verschillende keurmerken en concepten die normen hanteren met betrekking tot een dierwaardige veehouderij. In Tabel 1 zijn de keurmerken en concepten opgenomen die in deze nulmeting onderzocht zijn. Het Beter Leven keurmerk 1, 2 of 3 sterren (BLk 1, BLk 2 of BLk3)[4] en normen voor de biologisch[5](-dynamisch[6])e veehouderij zijn voor alle diercategorieën bekeken. Daarnaast zijn per diercategorie ook andere relevante keurmerken en concepten meegenomen. Deze keurmerken en concepten vereisen dikwijls dat een veehouderijbedrijf BLk of biologisch gecertificeerd is, dit is ook in Tabel 1 vermeld. Daarbovenop worden bijkomende normen gehanteerd.

Tabel 1 Keurmerken en concepten die in de nulmeting zijn onderzocht

Diercategorie	Keurmerken en concepten
Alle diercategorieën (vleeskuikens, leghennen, varkens, melkvee en vleeskalveren)	Beter Leven keurmerk 1 ster
	Beter Leven keurmerk 2 sterren
	Beter Leven keurmerk 3 sterren
	SKAL – Biologisch
	Demeter – Biologisch-dynamisch
Vleeskuikens	Beter Voor KIP[7] (BLk 1 gecertificeerd)
	Netwerk Kleinschalige Pluimveehouders[8]
	Kipster[9] (BLk 3 gecertificeerd)
	Geluksvogel[10] (Biologisch gecertificeerd)
	ALLEBEI[11] (Biologisch gecertificeerd)
Leghennen	PlanetProof Eieren[12]
	Beter Voor EI[13] (BLk 1 (of BLk 2) gecertificeerd)
	Netwerk Kleinschalige Pluimveehouders
	Kipster (BLk 3 en PlanetProof gecertificeerd)
	Rondeel[14] (BLk 3 en PlanetProof gecertificeerd)
	KeiLekker/JEGG[15] (BLk 3 en PlanetProof gecertificeerd)
	Geluksvogel (Biologisch gecertificeerd)
	ALLEBEI (Biologisch gecertificeerd)
Varkens	Beter Voor Varken[16] (BLk 1 gecertificeerd)

[4] Veehouderijen - Beter Leven keurmerk Zakelijk
[5] Skal Biocontrole | Veehouderij
[6] 4066_2-Demeter-Voorwaarden-2025.pdf
[7] Beter-voor-Natuur--Boer---Kip-1.1---1-april-2025-1.pdf
[8] Netwerk Kleinschalig Pluimvee - Caring Farmers
[9] Home - Kipster
[10] HOME - GeluksVogel
[11] Biologisch vlees & eieren – Eerlijk eten
[12] 1: Certificatieschema 'On the way to PlanetProof' voor dierlijke producten – EI (Leghennen)
[13] Beter-voor-Natuur--Boer---Ei-1.1---1-april-2025-1.pdf
[14] Home - Rondeel Eieren
[15] JEGG | future farming
[16] Beter-voor-Natuur--Boer---Varken-1.1---1-april-2025-1.pdf

	Zonvarken[17] (BLk 3 gecertificeerd)
	Krullvarken[18] (BLk 1 gecertificeerd)
	Livar[19] (BLk 3 gecertificeerd)
	Vereniging Buitenvarkenshouderij[20]
	Duke of Berkshire[21] (BLk 3 en Biologisch gecertificeerd)
Melkvee	PlanetProof Melk[22]
	Beter Voor Zuivel[23]
	Kalverliefde[24] (Biologisch gecertificeerd)
	Zuiver Zuivel[25] (Biologisch-dynamisch gecertificeerd)
	Achterhoekse Bergkaas[26] (Biologisch-dynamisch gecertificeerd)
	Kalfjes bij de koe[27]
Vleeskalveren	Farmfields[28]
	ALLEBEI (Biologisch gecertificeerd)
	Kalfjes bij de koe

In het kader van deze nulmeting zijn de normen per keurmerk of concept vergeleken met KPI's en bijbehorende drempelwaardes met betrekking tot dierwaardigheid. De meeste keurmerken en concepten hebben ook betrekking op andere normen dan dierwaardigheid. Deze andere normen zijn in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten. De KPI's en bijbehorende drempelwaardes zijn in het kader van deze nulmeting aangeleverd door de Dierenbescherming en Caring Farmers[29] en per diercategorie opgenomen in de Bijlagen. Voor de vergelijking van de KPI's met keurmerken zijn de beschikbare certificeringschema's gebruikt zoals in december 2025 beschikbaar. Eventuele aanpassingen in de certificeringsschema's die na december 2025 zijn doorgevoerd, zijn niet meegenomen in deze nulmeting.

Bij de vergelijking van de KPI's en drempelwaardes met de keurmerken en concepten is de volgende indeling gehanteerd:

- Normen in certificeringsschema of concept voldoen aan de gestelde drempelwaarde;
- Normen in certificeringsschema of concept voldoen niet (volledig) aan de gestelde drempelwaarde;
  Als keurmerken met keuzeopties of verschillende niveaus (basis- versus topniveau) werken, zijn de keuzeopties en het topniveau ook in deze categorie ondergebracht, ookal voldoen de normen in een keuzeoptie wel aan de gestelde drempelwaarde. De keuzeoptie en het topniveau zijn immers geen verplichting.

[17] Diervriendelijk, milieuvriendelijk, boervriendelijk - Zonvarken
[18] Krullvarken | Kies keurig, kies Krull
[19] Livar - Vlees van het Limburgs Kloostervarken
[20] Vereniging Buitenvarkenshouderij – Samen streven we voor meer natuurlijke gehouden varkens in Nederland
[21] Goed-Gehouden-vragenlijst_voorbeeldwebsite.pdf
[22] Criteria On the way to PlanetProof melk M3.0_def.pdf
[23] Beter-voor-Natuur--Boer---Zuivel-1.0---21-november-2023.pdf
[24] Koe en kalf langer samen met Kalverliefde - Biologische zuivel
[25] Zuiver Zuivel – Samen met de natuur
[26] Achterhoekse BergKaas – Boerderij Ruimzicht
[27] Algemeen - Kalfjes bij de Koe
[28] Home - Farmfields
[29] Dierenbescherming en Caring Farmers geven aan de KPI's en drempelwaardes opgesteld te hebben op basis van de rapporten van EFSA, de dierinhoudelijke toets van het convenant, het Deltaplan Veehouderij van de Dierenbescherming en aangevuld met de praktijkervaring van veehouders uit de Caring Farmers-achterban

- Geen normen in certificeringschema of concept;
- Geen (normen in) certificeringsschema of concept, (individuele) veehouders voldoen (potentieel) aan de gestelde drempelwaarde.

Alle keurmerken en concepten zijn op een vergelijkbare manier door dezelfde personen beoordeeld. Voor keurmerken is de inhoud van de beschikbare lastenboeken doorgenomen. Voor concepten die normen hanteren die niet in een certificeringsschema zijn opgenomen, is de vergelijking met de geformuleerde KPI's en drempelwaardes uitgevoerd op basis van online publiek beschikbare informatie in combinatie met best professional judgement. Het onderzoek is afgebakend. Zo zijn de geformuleerde KPI's en drempelwaardes niet vergeleken met ketenkwaliteitssystemen (IKB, Holland Varken Quality, KKM of Vitaal Kalf) of de wet.

Omdat certificeringsschema's niet hetzelfde jargon gebruiken en normen niet steeds op dezelfde manier en hetzelfde niveau van detail uitgewerkt zijn, zijn soms bepaalde interpretaties gedaan. In onderliggende basisinformatie is steeds hetzelfde vergeleken. De gemaakte indeling is in een aantal situaties arbitrair. Daarom wordt het indelen van de normen beredeneerd uitgevoerd en kan steeds worden beargumenteerd. Dat neemt niet weg dat anderen andere keuzes kunnen maken.

Om inzicht te krijgen in het aantal deelnemende bedrijven en dieraantallen is met de houders van keurmerken en concepten contact opgenomen, tenzij informatie over het aantal deelnemende bedrijven en dieraantallen publiek beschikbaar is. Er is informatie aangeleverd door Dierenbescherming (BLk), SKAL (Biologisch), Demeter (Biologisch-dynamisch), Kipster, Rondeel, Geluksvogel, ALLEBEI, Kleinschalige Pluimveehouderij (Caring Farmers), Livar, Buitenvarkenshouders (Caring Farmers), Kalverliefde, Zuiver Zuivel, Kalfjes bij de koe (Caring Farmers) en Farmfields. De aantallen bedrijven en dieren die worden gehouden onder keurmerken en concepten die geen informatie hebben aangeleverd, zijn ingeschat op basis van publiek beschikbare informatie in combinatie met best professional judgement. Zo is het aantal bedrijven dat per keurmerk of concept deelneemt veelal online beschikbaar en soms ook de bijbehorende dieraantallen. Als het aantal aanwezige dieren niet publiek beschikbaar is, is deze afgeleid van de bedrijfsomvang van een gemiddeld Nederlands veehouderijbedrijf in de betreffende sector of van de gemiddelde bedrijfsomvang van een bedrijf dat BLk-gecertificeerd is in geval het bezitten van een BLk-certificaat een voorwaarde is. De cijfers hebben betrekking op 2024.

De Dierenbescherming kan met betrekking tot het aantal BLk-gecertificeerde bedrijven aangeven of deze in Nederland of in het buitenland gevestigd zijn, maar wat betreft dieraantallen kan het aantal dieren niet naar herkomstland worden gesplitst. Er is enkel bekend hoeveel dieren zijn geslacht, hoeveel eieren en welke volume melk aan geleverd. Uit deze gegevens kunnen dieraantallen worden afgeleid, maar niet of de dieren uit Nederland afkomstig zijn. Daarom is op basis van het procentuele aandeel bedrijven dat in Nederland is gevestigd ten opzichte van het totaal aantal bedrijven per diersoort per ster ook het aandeel Nederlandse dieren geëxtrapoleerd.

Voor de meeste KPI's hebben de drempelwaardes betrekking op dieren. Maar sommige KPI's en drempelwaardes zijn minstens zo relevant op bedrijfsniveau. Volgende KPI's worden daarom in beeld gebracht op het niveau van het aantal bedrijven:

- Opleiding van veehouders op het gebied van dierenwelzijn, incl. regelmatige herhaling (alle diercategorieën)
- De hanen worden net als de hennen opgefokt (leghennen)
- Dubbeldoelrassen voor leghennen (leghennen)
- Aandeel reststromen in voer (pluimvee en varkens)
- Kruidenrijke en inheemse begroeiing in uitloop (pluimvee)

- Kunstmest wordt niet gebruikt (melkvee en vleeskalveren)
- Natuurinclusief (melkvee en vleeskalveren)

De KPI's 'Fijnstof onder emissiegrenswaarde' (pluimvee en vleeskalveren) en 'Ammoniak onder emissiegrenswaarde' (alle diercategorieën) worden via vergunningverlening gereguleerd en niet via keurmerken. De meeste keurmerken hebben hiervoor geen criteria opgenomen. Daarom worden deze KPI's op bedrijfsniveau buiten beschouwing gelaten, ook al zijn deze KPI's minstens zo relevant op bedrijfsniveau (als op dierniveau).

2.2 Zes leidende principes voor een dierwaardige veehouderij

Voor de beoordeling en selectie van de dierenwelzijnsthema's wordt mede gebruik gemaakt van de door de RDA geformuleerde zes leidende principes voor een dierwaardige veehouderij.

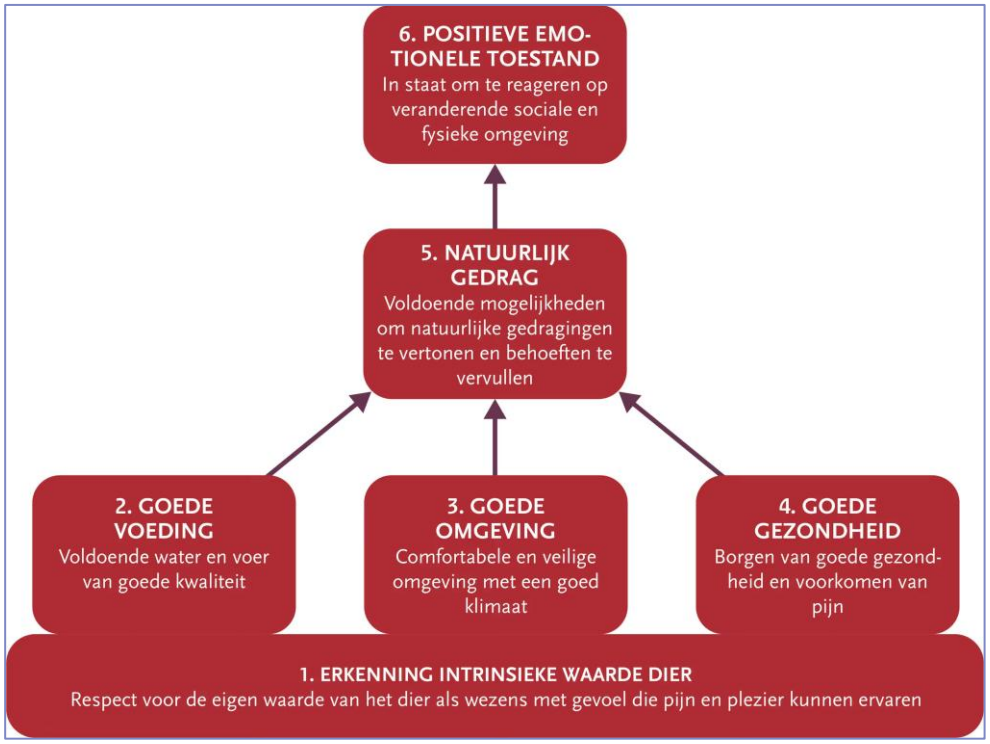

Figuur 1 De zes leidende principes voor een dierwaardige veehouderij

2.3 Gehanteerde uitgangspunten bij diercategorieën

In deze nulmeting ten behoeve van de werkplaats 'dieren in natuurlijke systemen' van het convenant 'Stappen naar een Dierwaardige veehouderij' zijn, als dat noodzakelijk was, bepaalde aannames gedaan en uitgangspunten gehanteerd.

2.3.1 Pluimveehouderij

Alhoewel het Convenant 'Stappen naar een dierwaardige veehouderij' ook betrekking heeft op ouderdieren in de pluimveehouderij, beperkt de nulmeting zich tot leghennen en vleeskuikens omdat alleen voor deze diercategorieën certificeringsschema's bestaan. Wel vereisen de biologische en biologisch-dynamische veehouderij dat (ouder)dieren afkomstig zijn van biologisch(-dynamisch)e bedrijven (hier zijn overigens wel ontheffingen voor aan te vragen indien deze dieren niet

beschikbaar zijn). De geformuleerde KPI's en drempelwaardes die betrekking hebben op ouderdieren zijn in deze nulmeting niet meegenomen, wel is in plaats daarvan de set KPI's aangevuld met de KPI 'Keurmerk of concept stelt voorwaarden aan houderijsysteem ouderdieren'.

Onder de KPI 'Hanen afmesten' is behalve het laten opgroeien en afmesten van hanen in dit onderzoek ook het in-ovo sexen begrepen waarbij in het ei het geslacht wordt bepaald om het doden van eendagshaantjes overbodig te maken.

Om de duur van een ronde van leghennen te bepalen, is uitgegaan van een totale levensduur van 80 weken.[30] Leghennen komen gemiddeld op een leeftijd van 17 weken op het leghennenbedrijf aan, zodoende duurt een ronde 63 weken. Gemiddeld wordt 52/63 = 0,83 van de leghennen jaarlijks geslacht. Wel kan deze duur per houderijsysteem verschillen en is het verlengen van de levensduur bijvoorbeeld onderdeel van het Kipster-concept (tot 90 weken).

2.3.2 Varkenshouderij

Voor de varkenshouderij zijn gegevens op verschillende manieren aangeleverd. Voor BLk is bijvoorbeeld alleen het aantal slachtvarkens doorgegeven terwijl een specifiek concept deze aantallen niet heeft verstrekt, maar online alleen het aantal dierplaatsen per diercategorie beschikbaar is. Daarom is de verdeling van het aantal dieren bij varkens als volgt geëxtrapoleerd: op elke 100 zeugen zijn 1 beer, 30 kraamzeugen, 70 dragende zeugen, 300 biggen en 800 vleesvarkens aanwezig. Elk aanwezig vleesvarken staat voor drie slachtvarkens per jaar.

2.3.3 Melkveehouderij

Onder BLk is voor melkvee een aantal eisen opgenomen die pas van toepassing zijn bij ver- of nieuwbouw en uiterlijk in werking treden met ingang van 2030 of 2040. Deze KPI's zijn ingedeeld als 'Normen in certificeringsschema of concept voldoen aan de gestelde drempelwaarde', aangezien de norm in het certificeringsschema of concept voldoet aan de gestelde drempelwaarde (ook al is de norm nog niet altijd gerealiseerd). Het formuleren van een dergelijke stip op de horizon in een keurmerk helpt deelnemers om deze richting in te slaan. Ook zal een aantal deelnemers werkelijk voldoen aan deze norm, maar is niet per KPI bekend om welk aantal dit gaat.

Het Beter Voor Zuivel keurmerk hanteert als uitgangspunt dat bij volledige nieuwbouw na 01/01/2023 de stal voor melkgevende koeien voldoet aan de voorschriften van de Maatlat Duurzame Veehouderij (MDV) of daaraan gelijkwaardig. Omdat volledige nieuwbouw geen verplichting is voor Beter Voor Zuivel-deelnemers en ook geen einddatum is opgenomen wanneer bedrijven zouden moeten voldoen aan de voorschriften van de MDV, zijn de opgenomen KPI's niet vergeleken met de MDV.

Ook voor melkveebedrijven zijn enkele aannames gedaan, namelijk dat gemiddeld 60% jongvee[31] aanwezig is, wat samenhangt met een vervangingspercentage van 30%. Op een melkveebedrijf wordt gemiddeld 0,88 kalf per aanwezige koe geboren, op basis van een tussenkalftijd van 414 dagen[32]. Daarnaast wordt uitgegaan dat op 42,5% van de melkveebedrijven 1 dekstier aanwezig is.[33]

[30] KWIN, 237640
[31] CBS Open data StatLine
[32] KWIN 2025-2026
[33] vt april 2 2016.pdf

3 Resultaten

De in dit hoofdstuk opgenomen resultaten zijn per onderscheiden diercategorie meer in detail weer te geven met behulp van de hiernavolgende hyperlinks: ‘vleeskuikens’, ‘leghennen’, ‘melkvee’, ‘varkens’ en ‘vleeskalveren’.

3.1 Vleeskuikens

In Nederland werden in 2024 bijna 483 miljoen (mln) vleeskuikens geslacht. Hiervan werd ongeveer 26% geslacht onder BLk 1 (±126 mln dieren), <0,5% onder BLk 2 (2 mln dieren) en <0,05% als biologisch(-dynamisch) (0,2 mln dieren). De haantjes van Kipster (BLk 3-gecertificeerd) worden in Duitsland gehouden op één bedrijf. Omdat deze dieren niet in Nederland worden gehouden, zijn deze niet meegenomen in deze cijfers.

In Nederland waren in 2024 volgens CBS in totaal 620 bedrijven met vleeskuikens aanwezig. Uit gegevens van de Dierenbescherming blijkt dat in 2024 op 530 vleeskuikenbedrijven onder BLk 1 (85%) werd geproduceerd en op 6 bedrijven met vleeskuikens onder BLk 2 (1%). Het aandeel bedrijven dat onder BLk 1 vleeskuikens afmest, is significant groter dan het aandeel onder BLk 1 geslachte vleeskuikens (85% van de bedrijven en 26% van de vleeskuikens). Dit grote verschil kan worden verklaard door de Megastallennorm die onderdeel is van BLk 1. Vleeskuikens onder BLk 1 mogen niet worden gehouden op een bedrijfslocatie met ≥220.000 vleeskuikens. Zodoende zijn de vleeskuikenbedrijven met de grootste aantallen vleeskuikens niet onder BLk 1 gecertificeerd. Dit gaat om een procentueel relatief klein aantal bedrijven. Deze bedrijven vertegenwoordigen echter een zeer groot aandeel van de in Nederland gehouden vleeskuikens.

Volgens CBS waren in 2024 in Nederland 27 biologisch(-dynamisch)e vleeskuikenbedrijven aanwezig. SKAL geeft aan dat in 2024 41 bedrijven met vleeskuikens gecertificeerd waren of in omschakeling. Dit verschil in bedrijfsaantallen tussen CBS en SKAL kan enerzijds worden verklaard door de bedrijven in omschakeling. Daarnaast wordt de data van CBS verzameld via de Gecombineerde opgave waarbij bedrijven met een Standaard Opbrengst (SO) <€3.000 niet worden opgenomen in deze CBS-data. Bedrijven van deze omvang kunnen echter wel door SKAL gecertificeerd zijn.

3.1.1 Vergelijking geformuleerde KPI's en drempelwaardes in de vleeskuikenhouderij

Voor de vleeskuikenhouderij zijn tien keurmerken en concepten die normen met betrekking tot een dierwaardige veehouderij hanteren naast de dertig door de Dierenbescherming en Caring farmers geformuleerde KPI’s en drempelwaardes gelegd.

Figuur 2 Vergelijking van keurmerken en concepten in de vleeskuikenhouderij met de geformuleerde KPI's en drempelwaardes

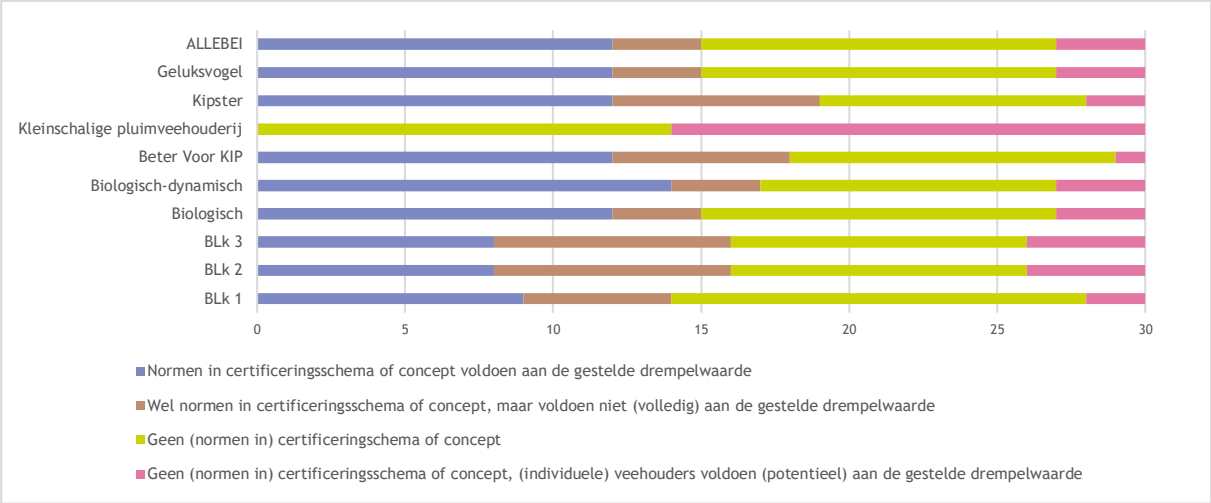

Uit Figuur 2 blijkt dat de voor de vleeskuikenhouderij onderzochte keurmerken en concepten in verschillende mate volledig of gedeeltelijk voldoen aan de geformuleerde KPI's en bijbehorende drempelwaardes. Zo komen voor de biologisch-dynamische vleeskuikenhouderij 14 van de 30 drempelwaardes volledig terug in het te volgen certificeringsschema. Dit is het hoogste aantal; in de overige keurmerken of concepten komen minder normen volledig overeen met de KPI's en drempelwaardes.
In het biologisch-dynamische certificeringsschema zijn daarboven op nog voor drie geformuleerde KPI's normen opgenomen die tot op zekere hoogte overeenkomen met de geformuleerde KPI's, in totaal zijn in de biologisch-dynamische vleeskuikenhouderij zodoende voor 17 van de 30 drempelwaardes normen opgenomen die volledig of gedeeltelijk overeenkomen met de geformuleerde KPI's. De BLk 2- en BLk 3-certificeringsschema's voldoen op acht normen volledig aan de drempelwaardes, maar hanteren daarbovenop voor nog eens acht KPI's normen die tot op zekere hoogte voldoen aan de gestelde drempelwaardes. Zodoende zijn voor 16 van de 30 drempelwaardes normen opgenomen in BLk 2 en BLk 3 die geheel of gedeeltelijk voldoen.

De keurmerken en concepten hebben normen opgesteld die volledig overeenkomen met gemiddeld tien geformuleerde drempelwaardes. Zo is in de meeste keurmerken en concepten voor vleeskuikens opgenomen dat kooisystemen niet zijn toegestaan, vleeskuikens geen honger en dorst mogen leiden, daglicht aanwezig dient te zijn, een donkerperiode van minstens 8 uur per 24 uur gehanteerd dient te worden en trager groeiende rassen gebruikt dienen te worden. Het Netwerk Kleinschalige Pluimveehouders hanteert geen lastenboek met normen, maar uit publiek beschikbare informatie in combinatie met best professional judgement kan worden afgeleid dat deze normen waarschijnlijk ook worden nageleefd door de kleinschalige pluimveehouders. Ook is voor de keurmerken en concepten de KPI die betrekking heeft op de afwezigheid van ingrepen ondergebracht in de categorie 'Geen (normen in) certificeringsschema of concept, (individuele) veehouders voldoen (potentieel) aan de gestelde drempelwaarde' als hierover niets in een certificeringschema werd opgenomen. Dergelijke routinematige lichamelijke ingrepen zijn immers bij vleeskuikens (en leghennen) wettelijk uitgefaseerd.[34,35] Het benchmarken van voetzoollaesie binnen BLk is in deze zelfde categorie ('geen normen, voldoen potentieel') ondergebracht. Binnen

[34] Lichamelijke ingrepen bij dieren verboden | RVO.nl
[35] Pluimvee zonder verboden ingrepen houden | RVO.nl

BLk wordt IKB-deelname gevraagd. Voetzoollaesie-monitoring[36] is onderdeel van het ketenkwaliteitssysteem IKB. Omdat binnen het onderzoek grenzen zijn gesteld, zijn de geformuleerde KPI's en drempelwaardes naast de certificeringsschema's gelegd en niet vergeleken met de ketenkwaliteitssystemen en de wet. Ook wordt de uitvoering van de voetzoollaesie-monitoring niet gecontroleerd binnen BLk zelf. Daarom is dit criterium niet ingedeeld in de categorie ´Normen in certificeringsschema of concept voldoen aan de gestelde drempelwaarde'.

De onderzochte keurmerken en concepten hanteren gemiddeld vijf bijkomende normen die tot op zekere hoogte overeenkomen met de geformuleerde drempelwaardes. Zo is in de meeste keurmerken en concepten een norm opgenomen die een lagere stalbezetting vereist dan wettelijk is toegestaan. De in deze lastenboeken opgenomen norm voor stalbezetting komt echter niet overeen met de geformuleerde drempelwaarde van ≤11 kg/m2 (maar bedraagt bijvoorbeeld ≤21 kg/m2). Ook het criterium met betrekking tot de overdekte en vrije uitloop in geval van BLk die stelt dat vleeskuikens deze vanaf een leeftijd van respectievelijk 21 of 28 dagen ter beschikking dienen te krijgen, is ingedeeld bij de categorie 'wel normen in certificeringsschema of concept, maar voldoen niet (volledig) aan de gestelde drempelwaarde'. Alhoewel kuikens jonger dan deze leeftijd nog te klein zouden zijn om gebruik te maken van de uitloop en een eerdere toegang geen toegevoegde waarde zou hebben, is toch niet opgenomen dat de norm in BLk voldoet aan de gestelde drempelwaarde. Dit is vooral gedaan om deze houderijvorm te kunnen onderscheiden van de biologisch(-dynamisch)e vleeskuikenhouderij die vereist dat dagelijkse uitloop verplicht is, te beginnen op een zo jong mogelijke leeftijd. Ook stelt de biologisch(-dynamisch)e pluimveehouderij als voorwaarde dat dieren minimaal 1/3de van hun leven buiten zijn, wat wordt verduidelijkt dat dit betekent dat dieren ten minste acht uur per dag buiten zijn. Dit impliceert dat dieren al vanaf heel jonge leeftijd naar buiten gaan.

Tot slot heeft een keurmerk of concept gemiddeld voor elf van de geformuleerde drempelwaardes geen norm opgenomen. Het benchmarken van uitval is bijvoorbeeld in de meeste keurmerken of concepten niet als norm opgenomen. De aanwezigheid van kruidenrijke en inheemse begroeiing in een uitloop is binnen geen enkel certificeringsschema of concept vereist.

Een uitgebreide vergelijking van de geformuleerde KPI's en drempelwaardes in de vleeskuikenhouderij is terug te vinden in Bijlage 6.1.

3.2 Leghennen

In Nederland werden in 2024 ruim 40 mln leghennen gehouden, hiervan werd ongeveer 10% gehouden onder BLk 1 (ruim 4 mln dieren), 4% onder BLk 2 (1,5 mln dieren), 1% onder BLk 3 (0,4 mln dieren) en 8% als biologisch(-dynamisch) (3 mln dieren).

In Nederland waren in 2024 volgens CBS in totaal 820 bedrijven met leghennen aanwezig. Uit gegevens van de Dierenbescherming blijkt dat in 2024 op 136 leghennenbedrijven onder BLk 1 (17%) werd geproduceerd, op 107 bedrijven met leghennen onder BLk 2 (13%) en op 18 bedrijven onder BLk 3 (2%). Het aandeel bedrijven dat respectievelijk onder BLk 1, BLk 2 en BLk 3 leghennen houdt, is groter dan het aantal onder BLk 1, BLk 2 en BLk 3 gehouden leghennen. Dit verschil kan worden verklaard door de Megastallennorm die onderdeel is van BLk. Leghennen onder BLk mogen niet worden gehouden op een bedrijfslocatie met meer dan 120.000 leghennen. Zodoende hebben

[36] https://www.avined.nl/wp-content/uploads/8-Beoordelingssysteem-vleeskuikens-IKB-Kip-versie-6-210601.pdf

leghennenbedrijven die onder BLk produceren gemiddeld een kleinere omvang dan het gemiddelde Nederlandse leghennenbedrijf.

Volgens CBS waren in 2024 in Nederland 186 biologisch(-dynamisch)e leghennenbedrijven aanwezig, terwijl SKAL aangeeft dat in 2024 246 bedrijven met leghennen gecertificeerd waren of in omschakeling. Dit verschil in bedrijfsaantallen tussen CBS en SKAL kan enerzijds worden verklaard door de bedrijven in omschakeling. Daarnaast wordt de data van CBS verzameld via de Gecombineerde opgave waarbij bedrijven met een Standaard Opbrengst (SO) <€3.000 niet worden opgenomen in deze CBS-data. Bedrijven van deze omvang kunnen echter wel door SKAL gecertificeerd zijn.

Daarnaast geeft Caring Farmers op basis van een schatting aan dat in Nederland 239 kleinschalige pluimveehouders met in totaal ruim 50.000 leghennen aanwezig zijn. Deze bedrijven houden minder dan 250 leghennen en hoeven zodoende hun houderij niet te registreren[37], maar zijn in dit onderzoek wel meegenomen.

3.2.1 Vergelijking geformuleerde KPI's en drempelwaardes in de leghennenhouderij

Dertien keurmerken en concepten die met betrekking tot leghennen normen in kader van een dierwaardige veehouderij hanteren, zijn vergeleken met de 31 geformuleerde KPI's en drempelwaardes.

Figuur 3 Vergelijking van keurmerken en concepten in de leghennenhouderij met de geformuleerde KPI's en drempelwaardes

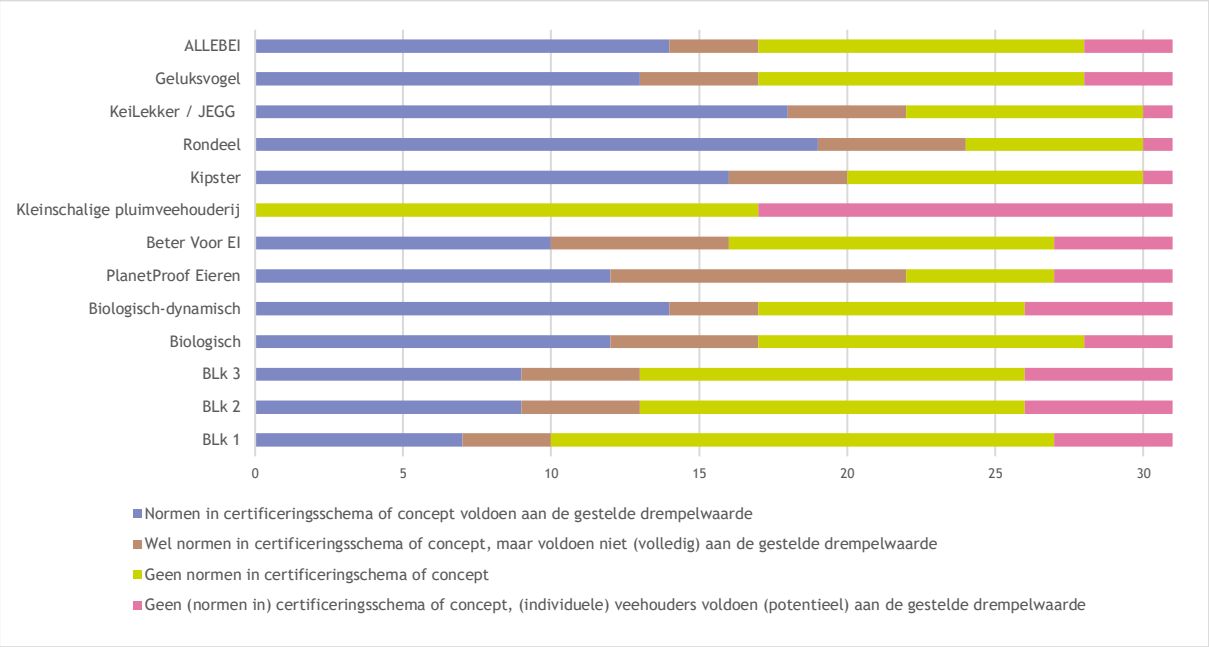

Uit Figuur 3 blijkt dat de voor de leghennenhouderij onderzochte keurmerken en concepten in verschillende mate volledig of gedeeltelijk voldoen aan de geformuleerde KPI's en bijbehorende drempelwaardes. De certificeringschema's hebben elk minimaal voor zeven van de geformuleerde KPI's normen opgenomen die volledig voldoen aan de gestelde drempelwaardes. Gemiddeld hebben

[37] Identificatie en registratie pluimvee | NVWA

de keurmerken en concepten voor de helft (16) van de KPI's normen opgenomen die voldoen (gemiddeld 12) of tot op zekere hoogte voldoen (gemiddeld 4).

Zo is in de meeste keurmerken en concepten voor leghennen opgenomen dat kooisystemen niet zijn toegestaan, daglicht aanwezig dient te zijn en een donkerperiode van minstens 8 uur per 24 uur gehanteerd dient te worden. Het Netwerk Kleinschalige Pluimveehouders hanteert geen lastenboek met normen, maar uit publiek beschikbare informatie in combinatie met best professional judgement kan worden afgeleid dat deze normen waarschijnlijk ook worden nageleefd door de kleinschalige pluimveehouders. In de meerderheid van de onderzochte keurmerken en concepten is ook de aanwezigheid van een vrije uitloop en het dagelijks strooien van graan of voer als norm opgenomen.

De onderzochte keurmerken en concepten hanteren gemiddeld vier bijkomende normen die tot op zekere hoogte overeenkomen met de geformuleerde drempelwaardes. Zo is in de meeste keurmerken en concepten een norm opgenomen die een lagere stalbezetting vereist dan wettelijk is toegestaan, bijvoorbeeld ≤9 dieren/m^2, ≤8 dieren/m^2 of ≤6,7 dieren/m^2. Deze bezettingsgraad is echter hoger dan de opgenomen drempelwaarde ≤6 dieren/m^2. Alleen in de biologische en biologisch-dynamische lastenboeken voldoen de opgenomen normen voor stalbezetting aan deze drempelwaarde.

Voor gemiddeld elf van de geformuleerde drempelwaardes zijn in een keurmerk of concept geen normen opgenomen. Het benchmarken van uitval, het gebruik van dubbeldoelrassen voor leghennen of de uitkomst in de stal (waarbij de legkuikens in de pluimveestal op het leghennenbedrijf uit het broedei komen) is bijvoorbeeld in de meeste keurmerken of concepten niet als norm opgenomen. De aanwezigheid van kruidenrijke en inheemse begroeiing in een uitloop is binnen geen enkel certificeringsschema of concept vereist.

In de BLk-criteria voor slachterijen[38] is opgenomen dat bij pluimvee geen waterbadbedwelming mag worden toegepast, onbedwelmde slacht verboden is en cameratoezicht tijdens slacht verplicht is. Omdat het vlees van de leghennen die onder de BLk-criteria gehouden worden vanwege de eieren, niet steeds onder BLk verkocht wordt, is niet zeker dat deze criteria ook tijdens de slacht van leghennen van toepassing zijn. Dit geldt ook voor de leghennen die gehouden worden onder de concepten die BLk als basis hanteren.

Een uitgebreide vergelijking van de geformuleerde KPI's en drempelwaardes in de leghennenhouderij is terug te vinden in Bijlage 6.2.

3.3 Varkens

In Nederland werden in 2024 bijna 14 mln varkens geslacht, hiervan werd ongeveer 23% geslacht onder BLk 1 (ruim 3 mln dieren), <0,1% onder BLk 3 en ruim 1% als biologisch(-dynamisch) (<0,2 mln dieren).

In Nederland waren in 2024 volgens CBS in totaal 3.070 bedrijven met varkens aanwezig. Uit gegevens van de Dierenbescherming blijkt dat in 2024 op 614 varkensbedrijven onder BLk 1 (20%) werd geproduceerd en op 12 bedrijven onder BLk 3 (0,4%). Volgens CBS waren in 2024 in Nederland 208 biologisch(-dynamisch)e varkensbedrijven aanwezig, SKAL geeft aan dat een vergelijkbaar aantal varkensbedrijven gecertificeerd is.

[38] Slachterijen - Beter Leven keurmerk Zakelijk

Daarnaast geeft Caring Farmers op basis van een schatting aan dat in Nederland 111 bedrijven met buitenvarkens aanwezig zijn die niet onder een certificeringschema vallen. Op deze bedrijven zijn in totaal ongeveer 3.600 buitenvarkens aanwezig. Ook deze bedrijven zijn in dit onderzoek meegenomen.

3.3.1 Vergelijking geformuleerde KPI's en drempelwaardes in de varkenshouderij

Voor de varkenshouderij zijn 11 keurmerken en concepten met normen in het kader van een dierwaardige veehouderij vergeleken met de 44 geformuleerde KPI's en drempelwaardes.

Figuur 4 Vergelijking van keurmerken en concepten in de varkenshouderij met de geformuleerde KPI's en drempelwaardes

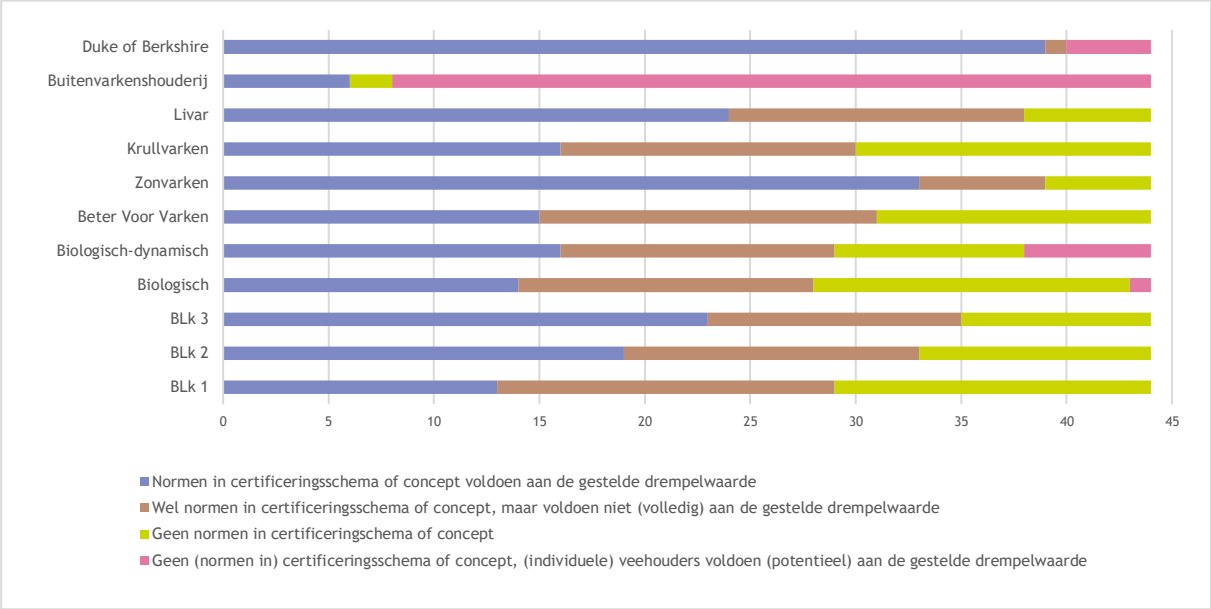

Uit Figuur 4 blijkt dat de voor de varkenshouderij onderzochte keurmerken en concepten in verschillende mate volledig of gedeeltelijk voldoen aan de geformuleerde KPI's en bijbehorende drempelwaardes. BLk 3 heeft normen opgenomen in het certificeringsschema die aan 23 drempelwaardes voldoen. Enkele concepten met BLk 3 als basis hanteren hier bovenop nog bijkomende normen, zodat bedrijven onder deze concepten aan de meerderheid van de gestelde drempelwaardes voldoen. KPI's die in nagenoeg alle keurmerken en concepten geheel in normen zijn overgenomen, hebben betrekking op de aanwezigheid van daglicht, intacte tanden en antibioticagebruik voor zowel biggen als vleesvarkens binnen de streefwaarden van de Stichting Diergeneesmiddelenautoriteit (SDa). De Vereniging Buitenvarkenshouderij hanteert geen lastenboek met normen, maar uit publiek beschikbare informatie in combinatie met best professional judgement blijkt dat deze normen waarschijnlijk ook worden nageleefd door de buitenvarkenshouders die bij deze vereniging zijn aangesloten.

De onderzochte keurmerken en concepten hanteren gemiddeld elf bijkomende normen die tot op zekere hoogte overeenkomen met de geformuleerde drempelwaardes. Zo is in de meeste keurmerken en concepten een norm opgenomen met betrekking tot nestbouwmateriaal voor zeugen. Waar de geformuleerde drempelwaarde stelt dat dit nestbouwmateriaal een week voor werpdatum aanwezig dient te zijn, geven de meeste lastenboeken aan dat dit enkele dagen voor de

verwachte worp aanwezig dient te zijn. Ook voor de KPI met betrekking tot staartbijten wordt gedeeltelijk een norm gesteld. Waar de geformuleerde drempelwaarde betrekking heeft op intacte en onbeschadigde staarten, is in de certificeringsschema's bijvoorbeeld opgenomen dat 95% van de staarten van zeugen onbeschadigd dient te zijn of dat bij vleesvarkens het staartbijten tegengegaan dient te worden.

Tot slot heeft een keurmerk of concept gemiddeld voor negen van de geformuleerde drempelwaardes geen norm opgenomen. De mogelijkheid tot zoelen voor biggen en vleesvarkens is in de meeste keurmerken en concepten niet als norm opgenomen. Ook het zo min mogelijk mengen van zeugen is in keurmerken en concepten geen vereiste.

Een meer gedetailleerde vergelijking van de geformuleerde KPI's en drempelwaardes in de varkenshouderij is opgenomen in Bijlage 6.3.

3.4 Melkvee

In Nederland werden in 2024 volgens CBS ruim 1,5 miljoen melkkoeien gehouden op 13.880 melkveebedrijven. Van deze bedrijven zijn 800 melkveebedrijven PlanetProof-gecertificeerd[39], daarnaast zijn ongeveer 450 melkveebedrijven gecertificeerd voor het Beter Voor Zuivel-keurmerk[40].

Het aantal melkkoeien dat in 2024 op biologisch(-dynamisch)-gecertificeerde bedrijven aanwezig was, bedroeg volgens CBS ongeveer 46.750 (3% van het totaal aantal in Nederland aanwezige melkkoeien), deze werden volgens CBS op 538 biologisch(-dynamisch)e bedrijven met melkkoeien gehouden (bijna 4% van het totaal aantal melkveebedrijven). SKAL geeft aan dat in 2024 in totaal 572 bedrijven met melkvee gecertificeerd waren of in omschakeling. Dit verschil in bedrijfsaantallen tussen CBS en SKAL kan enerzijds worden verklaard door de bedrijven in omschakeling. Daarnaast wordt de data van CBS verzameld via de Gecombineerde opgave waarbij bedrijven met een Standaard Opbrengst (SO) <€3.000 niet worden opgenomen in deze CBS-data. Bedrijven van deze omvang kunnen echter wel door SKAL gecertificeerd zijn.

In totaal waren 24 melkveebedrijven BLk 1- en 7 melkveebedrijven BLk 3-gecertificeerd. Het totaal aantal melkkoeien op BLk-gecertificeerde melkveebedrijven lag daarmee op ongeveer 0,25%.

Daarnaast geeft Caring Farmers op basis van een schatting aan dat in Nederland 18 bedrijven die hun melkvee niet onder één van de onderzochte concepten houden, kiezen voor kalfjes bij de koe. Op deze bedrijven zijn in totaal ongeveer 1.225 melkkoeien aanwezig. Deze bedrijven zijn ook in dit onderzoek meegenomen.

3.4.1 Vergelijking geformuleerde KPI's en drempelwaardes in de melkveehouderij

Elf keurmerken en concepten die met betrekking tot melkvee normen in het kader van een dierwaardige veehouderij hanteren, zijn vergeleken met de 37 geformuleerde KPI's en drempelwaardes.

[39] Lichte groei voor keurmerk On the way to PlanetProof - SMK
[40] Beter voor Natuur & Boer-programma's van Albert Heijn

Figuur 5 Vergelijking van keurmerken en concepten in de melkveehouderij met de geformuleerde KPI's en drempelwaardes

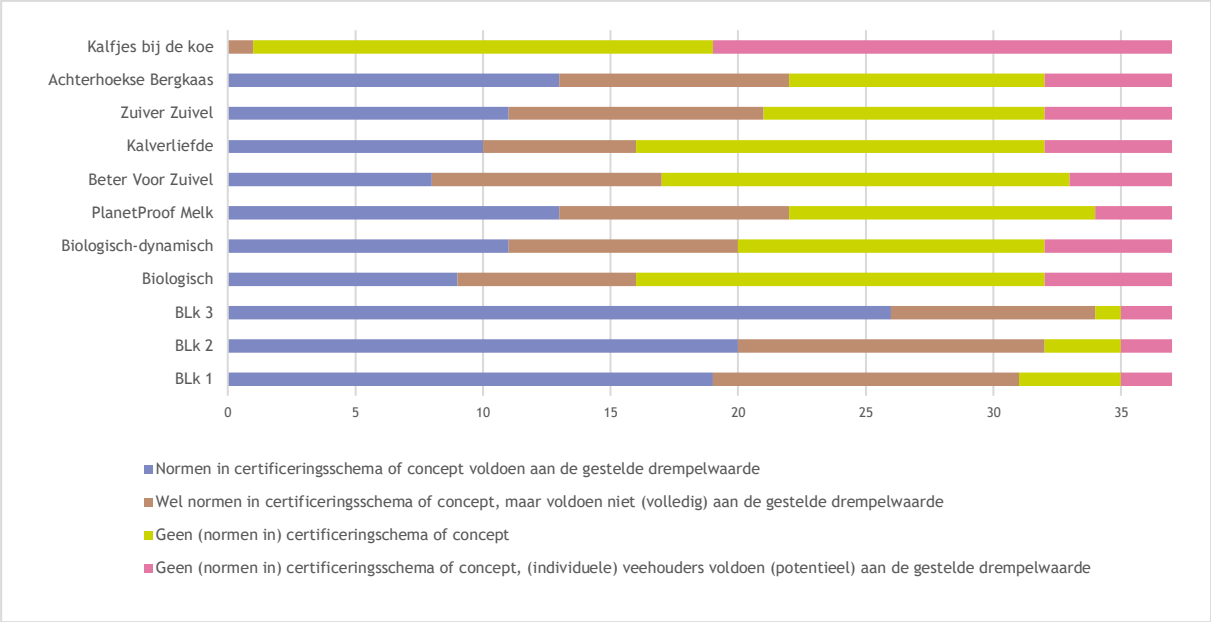

Uit Figuur 5 blijkt dat de voor de melkveehouderij onderzochte keurmerken en concepten in verschillende mate volledig of gedeeltelijk voldoen aan de geformuleerde KPI's en bijbehorende drempelwaardes. Zo stellen BLk 1, BLk 2 en BLk 3 voor de KPI's in het te volgen certificeringsschema een norm voor respectievelijk 19, 20 en 26 van de 37 drempelwaardes. In de overige keurmerken of concepten ligt het aantal normen dat volledig overeenkomt met de geformuleerde KPI's en bijbehorende drempelwaardes lager. De keurmerken en concepten hebben normen opgesteld die volledig overeenkomen met gemiddeld dertien geformuleerde drempelwaardes. Zo is in de meeste keurmerken en concepten voor melkvee opgenomen dat jongvee weidegang dient te hebben, aanbindstallen afwezig zijn en voorzieningen voor zelfverzorging, zoals borstels, beschikbaar zijn voor lacterende koeien. Het initiatief Kalfjes bij de koe hanteert geen lastenboek met normen, maar uit publiek beschikbare informatie in combinatie met best professional judgement blijkt dat deze normen waarschijnlijk ook worden nageleefd door de melkveehouders die bij dit initiatief zijn aangesloten.

De onderzochte keurmerken en concepten hanteren gemiddeld acht bijkomende normen die tot op zekere hoogte overeenkomen met de geformuleerde drempelwaardes. Zo is in de meeste keurmerken en concepten een norm opgenomen wat betreft beschikbare oppervlakte per lacterende koe. De in deze lastenboeken opgenomen norm komt echter niet overeen met de geformuleerde drempelwaarde van ≥11 kg/m^2. Dit geldt ook voor de normen wat betreft beschikbare eetplaatsen voor koeien en jongvee. In een aantal certificeringsschema's is bijvoorbeeld vereist dat per aanwezig dier een voerplaats beschikbaar is, waarbij de betreffende KPI meer dan één eetplaats per dier betreft.

Tot slot heeft een keurmerk of concept gemiddeld voor elf van de geformuleerde drempelwaardes geen norm opgenomen. De vrijloopstal voor lacterende koeien is bijvoorbeeld enkel vereist in BLk 3 (uiterlijk 01/01/2040), maar in de andere keurmerken en concepten niet als norm opgenomen.

Een uitgebreide vergelijking van de geformuleerde KPI's en drempelwaardes in de melkveehouderij is terug te vinden in Bijlage 6.4.

3.5 Vleeskalveren

In Nederland werden in 2024 ruim 1,5 miljoen vleeskalveren geslacht, deze werden volgens CBS gehouden op 1.450 bedrijven met vleeskalveren. In totaal waren 7 vleeskalverbedrijven BLk 1-gecertificeerd en werd minder dan 1% van geslachte vleeskalveren op een BLk-gecertificeerd bedrijf gehouden (ongeveer 10.000 dieren). Daarnaast waren volgens CBS nog 8 vleeskalverbedrijven biologisch(-dynamisch) gecertificeerd met in totaal 169 vleeskalveren.

3.5.1 Vergelijking geformuleerde KPI's en drempelwaardes in de vleeskalverhouderij

Voor de vleeskalverhouderij zijn 7 keurmerken en concepten met normen in het kader van een dierwaardige veehouderij vergeleken met 35 geformuleerde KPI's en drempelwaardes.

Figuur 6 Vergelijking van keurmerken en concepten in de vleeskalverhouderij met de geformuleerde KPI's en drempelwaardes

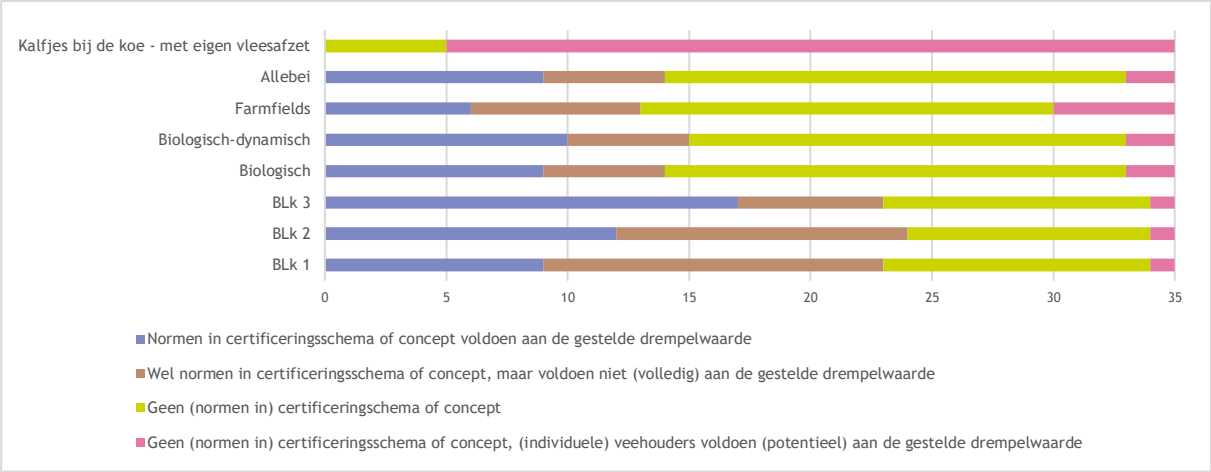

Uit Figuur 6 blijkt dat de voor de vleeskalverhouderij onderzochte keurmerken en concepten in verschillende mate volledig of gedeeltelijk voldoen aan de geformuleerde KPI's en bijbehorende drempelwaardes. BLk 3 stelt voor 17 van de 35 drempelwaardes in de kalverhouderij normen die volledig overeenkomen met de geformuleerde KPI's. Dit is het hoogste aantal; gemiddeld hebben keurmerken en concepten normen opgesteld die volledig overeenkomen met negen geformuleerde drempelwaardes. Zo is in de meeste keurmerken en concepten voor vleeskalveren opgenomen dat antibioticagebruik (na twee jaar) binnen de streefwaarden van de SDa dient te liggen. Ook stelt de meerderheid van de keurmerken normen die geheel overeenkomen met de KPI's op het gebied van weidegang, bodembedekking in de stal en van de ziekenboeg.

De onderzochte keurmerken en concepten hanteren gemiddeld zeven bijkomende normen die tot op zekere hoogte overeenkomen met de geformuleerde drempelwaardes. Zo is in de meeste keurmerken en concepten een norm opgenomen die een lagere stalbezetting vereist dan wettelijk is toegestaan. De in deze lastenboeken opgenomen norm voor stalbezetting komt echter niet overeen met de geformuleerde drempelwaarde van ≥3 m^2 per dier tot 4 maanden leeftijd en na 4 maanden ≥4,5 m^2 per dier.

In geen enkel certificeringsschema of concept is iets opgenomen over heet- of koudmerken. Deze KPI is voor alle keurmerken en concept ondergebracht in de categorie 'Geen (normen in) certificeringsschema of concept, (individuele) veehouders voldoen (potentieel) aan de gestelde drempelwaarde'. Koudmerken is per 2019 verboden behalve voor een (steeds kleiner wordende) groep veehouders waarvoor een uitzondering is gemaakt.[41] Heet- of koudmerken wordt in Nederland veelal niet toegepast bij vleeskalveren aangezien vanwege dierregistratie oormerken verplicht[42] zijn. Dit maakt heet- of koudmerken overbodig.
Tot slot heeft een keurmerk of concept gemiddeld voor dertien van de geformuleerde drempelwaardes geen norm opgenomen. Weidegang op cultuurgrasland met minder dan 1,5 GVE/ha beweidbaar grasland en toegang tot meerdere drinkpunten (in plaats van tot één drinkpunt) is in certificeringsschema's niet als norm opgenomen.
Een uitgebreide vergelijking van de geformuleerde KPI's en drempelwaardes in de vleeskalverhouderij is terug te vinden in Bijlage 6.5.

3.6 Illustratieve selectie van KPI's en drempelwaardes

In de Bijlagen is voor de verschillende diercategorieën de indeling naar dieraantallen per KPI opgenomen. In Figuur 7 is uit deze grote hoeveelheid informatie een aantal door de Dierenbescherming en Caring Farmers geselecteerde KPI's opgenomen. Ten behoeve van een integrale benadering van dierwaardige veehouderij zijn aanvullend daarnaast op basis van de zes leidende RDA-principes voor een dierwaardige veehouderij onderaan in de figuur nog een aantal bijkomende KPI's opgenomen (KPI^{+}). De aanvullend toegevoegde KPI's hebben vooral betrekking op de RDA-principes 'positieve emotionele toestand', 'natuurlijk gedrag' en 'gezondheid'. Het betreft de mogelijkheid tot stofbaden of zoelen, de afwezigheid van een kooisysteem en het antibioticumgebruik. De laatstgenoemde KPI is weliswaar een indirecte KPI, maar wel een ijsbergindicator voor de situatie dat een bedrijf de zaken op orde heeft. Deze KPI vereist wel dat een co-indicator wordt gebruikt die de incidentie monitort van een belangrijke antibioticum-gevoelige aandoening. Daarnaast is voor melkvee thermoregulatie als KPI aanvullend opgenomen. In haar zienswijze 'Laat dierenwelzijn niet ondersneeuwen' heeft de RDA hier uitdrukkelijk aandacht voor gevraagd, mede in relatie tot de klimaatverandering.[43]

Het overzicht geeft weer dat aanmerkelijke verschillen bestaan in de mate waarin normen zijn opgenomen in keurmerken en concepten wat betreft dierwaardigheid. Voor 1 op de 4 geselecteerde KPI's geldt dat voor meer dan 90% van de dieren de gestelde normen in het keurmerk voldoen aan de betreffende KPI (o.a. ingrepen, weidegang, antibioticumgebruik, en geen kooisysteem). Voor 1 op de 3 geselecteerde KPI's geldt dat voor meer dan 90% van de dieren het keurmerk geen normen heeft voor de betreffende KPI (o.a. uitloop, vrijloopstallen, kalf bij koe). Voor 1 op de 4 á 5 4 geselecteerde KPI's geldt dat voor meer dan 90% van de dieren de gestelde normen in het keurmerk niet volledig voldoen aan de betreffende KPI (o.a. ingrepen, ruwvoer, sociale huisvesting, uitloop, nestbouwmateriaal, bezetting).

Opgemerkt wordt dat de figuur illustratief is voor hetgeen in deze nulmeting is onderzocht. Maar illustratief is niet hetzelfde als representatief. De figuur geeft wel een eerste aanzet om te komen tot een robuust instrument dat breed moet worden gedragen door wetenschap en stakeholders.

[41] Tijdelijke vrijstelling vriesbranden | RVO.nl
[42] https://www.rvo.nl/onderwerpen/identificatie-en-registratie-dieren
[43] https://www.rda.nl/documenten/2023/12/14/rda-zienswijze-laat-dierenwelzijn-niet-ondersneeuwen

Figuur 7 Percentage dieren dat gehouden wordt onder normen die voldoen, tot op zekere hoogte voldoen of potentieel voldoen voor een selectie van KPI's

3.7 Afzet duurzame producten via supermarkten en korte ketens

De nulmeting wil ook inzicht verschaffen over de afzetkanalen voor dierwaardige producten en het marktaandeel daarvan. Daarnaast is er de vraag wat nodig is om de voortgang van economische en dierwaardigheidsindicatoren te kunnen monitoren. Onderstaand is de informatie weergegeven die bekend is of gemakkelijk kan worden afgeleid. De tabellen Tabel 2 tot en met Tabel 5 geven informatie over de afzet van duurzame dierlijke producten via supermarkten, dierwaardigheid is een belangrijk onderdeel van duurzaamheid als het gaat om dierlijke producten. Daarna volgen een aantal tabellen met informatie over afzet via andere kanalen, waaronder korte ketens. Deze informatie is minder breed beschikbaar (voor een beperkt aantal productgroepen) en vaak ook minder tijdig beschikbaar. De informatie is hoofdzakelijk afkomstig uit de Voedselmonitor. Daarin worden de jaarlijkse ontwikkelingen in bestedingen aan duurzaam voedsel per keurmerk en productgroep in de supermarkten meegenomen. Die informatie is daarmee ook direct beschikbaar voor een nulmeting. Voor de drie productgroepen eieren, vlees en vleeswaren, en zuivel worden de jaarlijkse bestedingen door consumenten per keurmerk meegenomen. Dit betreft de volgende keurmerken: biologisch (inclusief EKO en Demeter), Beter Leven (1, 2 en 3 sterren), en On the way to PlanetProof. Daarnaast wordt voor rundvlees, varkensvlees, pluimveevlees en zuivel afzonderlijk jaarlijks het aandeel bestedingen aan voedsel met minimaal één duurzaamheidskeurmerk in supermarkten opgenomen in de monitor.[44]

3.7.1 Afzet duurzame producten via supermarkten

Tabel 2 geeft de bestedingen weer aan voedsel met een duurzaamheidskenmerk per productgroep van dierlijke producten. De in tabel 2 weergegeven bestedingen voor de drie productgroepen samen zijn gelijk aan €5.596 mln. Dit komt overeen met 31% van de totale binnenlandse bestedingen voor de deze drie productgroepen (CBS, Statline).

Tabel 2 Bestedingen aan voedsel met duurzaamheidskenmerk[1)] per productgroep in supermarkten, 2024 voorlopige cijfers (miljoenen euro)

Productgroep	2024 (€ mln)
Eieren	€531
Vlees en vleeswaren	€3.658
Zuivel	€1.407

Bron: CBS in samenwerking met Wageningen Social & Economic Research

[1)] Artikelen met minimaal 1 van de volgende keurmerken: ASC, MSC, Rainforest Alliance, Biologisch, Beter Leven 1 ster, 2 sterren en 3 sterren, Fairtrade, On the Way to PlanetProof, Vrije Uitloop en SRP

Tabel 3 bevat data over de bestedingen aan duurzaam voedsel met een topkeurmerk in supermarkten, verdeeld over de productgroepen. Milieu Centraal heeft voor 2022-2025 aangegeven welke keurmerken door hen als topkeurmerk worden aangemerkt.[45] De bedragen in Tabel 3 zijn zodoende ook onderdeel van de hogere bedragen in Tabel 2.

Tabel 3 Bestedingen aan duurzaam voedsel met een topkeurmerk in supermarkten, verdeeld over de productgroepen [a)], 2024 voorlopige cijfers (miljoenen euro)

Productgroep	2024 (€ mln)
Eieren	€220

[44] Een datafile, met de tabellen en specifieke referenties is op aanvraag beschikbaar.

[45] Bij deze classificatie zijn overigens kanttekeningen te plaatsen. Zo is bekend dat biologisch niet op alle duurzaamheidsdimensies goed scoort. De vraag is ook hoe keurmerken omgaan met het afruilen tussen, bijvoorbeeld meer uitloop die leidt tot meer emissie.

Vlees en vleeswaren	€239
Zuivel	€1.403

Bron: CBS in samenwerking met Wageningen Social & Economic Research

[a)] Dit betreft producten met keurmerken die als topkeurmerk zijn beoordeeld door Milieu Centraal: ASC, MSC, Rainforest Alliance, Biologisch (inclusief EKO en Demeter, bestedingen aan biologische tropische producten zijn in deze rapportage meegenomen), Beter Leven 1 ster (alleen voor zuivel), 2 sterren en 3 sterren, Fairtrade, On the way to PlanetProof en SRP

Tabel 4 bevat informatie over de bestedingen aan voedsel met een duurzaamheidskeurmerk in supermarkten naar keurmerk.

Tabel 4 Bestedingen aan voedsel met een duurzaamheidskeurmerk in supermarkten naar keurmerk[1,2),3)] 2024 voorlopige cijfers (miljoenen euro)

Productgroep	Biologisch	BLk 1, BLk 2, BLk 3	On the way to planet proof
Eieren	€101	€515	€0
Vlees en vleeswaren	€151	€3.650	€0
Zuivel	€253	€32	€0[46]

Bron: CBS in samenwerking met Wageningen Social & Economic Research

[1)] Een artikel kan meerdere keurmerken hebben. Het totaal van de keurmerken ligt daardoor hoger dan het totaal aan bestedingen aan voedsel met een keurmerk zoals weergegeven in tabel 1.

[2)] Het keurmerk SRP is niet in deze tabel opgenomen. Maar maakt wel onderdeel uit van het totaal aan bestedingen aan voedsel met een keurmerk.

[3)] De bestedingen per keurmerk worden niet voor alle productgroepen getoond. Onder andere vanwege geheimhoudingsregels. Het totaal per keurmerk kan daardoor hoger zijn dan de som van de zichtbare productgroepen

Voor vlees, vleeswaren en eieren is BLk het keurmerk met het grootste aandeel in de bestedingen. Voor zuivel is dat Biologisch.

Tabel 5 bevat informatie over het aandeel bestedingen aan voedsel in supermarkten met een duurzaamheidskeurmerk, naar productgroep. Deze duurzaamheidskenmerken hebben niet uitsluitend betrekking op dierwaardigheid, maar voor dierlijke producten is dierwaardigheid een belangrijk onderdeel van duurzaamheid.

Tabel 5 Aandeel bestedingen aan voedsel met een duurzaamheidskeurmerk[1)] in supermarkten naar productgroep

Productgroep	2024 (%)
Rundvlees	14
Varkensvlees	90
Pluimveevlees	91
Zuivel	22

Bron: CBS in samenwerking met WR.

[1)] Artikelen met minimaal 1 van de volgende keurmerken: ASC, MSC, Rainforest Alliance, Biologisch, Beter Leven 1 ster, 2 sterren en 3 sterren, Fairtrade, On the Way to PlanetProof, Vrije Uitloop en SRP

3.7.2 Afzet via korte ketens

De hiernavolgende tabellen geven marktafzetinformatie over korte ketens. Hier wordt de EU definitie van korte ketens gebruikt ketens die daartoe afzetkanalen rekent waarbij er maximaal één schakel zit tussen boer/tuinder/visser en burger. Waar mogelijk is onderscheid gemaakt tussen

[46] Voor *On the way to planet proof* wordt niet op zuivel gerapporteerd; alleen op agf. Zie hiervoor '[Bestedingen aan voedsel met een duurzaamheidskeurmerk, 2024 | CBS]', in het bijzonder tabel 4.

rechtstreekse afzet en afzet waarbij sprake is van een tussenschakel tussen de primaire producent en de consument. De informatie is gebaseerd op het Bedrijveninformatienet (BIN) en betreft informatie voor 2023. Data voor 2024 kunnen vanuit het BIN pas in de eerste helft van het jaar 2026 worden vastgesteld. Voor deze nulmeting zijn daarom de data voor 2023 gebruikt. BIN is een representatieve steekproef van landbouwbedrijven, met daarin ook korte keten-bedrijven. Opgemerkt moet worden dat de informatie veelal is gebaseerd op kleine aantallen. De kwaliteit van de informatie is afhankelijk van de representativiteit van de steekproef met betrekking tot dit kenmerk (dat geen hoofdkenmerk is in de bedrijfsselectie van de gestratificeerde steekproef).
We hebben geen systematische analyse over wat dit (potentieel) zegt over dierwaardigheid. Enige anekdotische informatie is opgenomen in een fact sheet over melkveehouderij https://edepot.wur.nl/635156. Daaruit blijkt dat korte keten-bedrijven bij die momentopname beter scoorden dan de gangbare. Deels valt dit ook te verklaren door het grotere aandeel biologische bedrijven in de korte keten-populatie.

Tabel 6 Aantal korte keten-bedrijven, met rechtstreekse verkoop aan consument en verkoop via één tussenschakel, ingedeeld naar (hoofd)bedrijfstypen in 2023.

Bedrijfstype	Rechtstreeks [a)]	Via één tussenschakel [b)]	Totaal via korte keten	% van totaal aantal bedrijven
Melkvee	910	706	1.337	10,1
Leghennen	259	121	300	53,9

Bron: Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research.
[a)] Een deel van de bedrijven dat rechtstreeks verkoopt, verkoopt eveneens via 1 tussenschakel. [b)] Een deel van de bedrijven dat via 1 tussenschakel verkoopt, zet eveneens rechtstreeks af.

Tabel 7 Indeling agrarische bedrijven (met afzet via korte ketens) in Nederland naar percentage van de omzet dat via een korte keten wordt verkregen, naar NSO-bedrijfstype, 2023

Opbrengstklasse	Bedrijfstype	Korte keten	Aandeel in omzet (%)
<10%	Leghennen	200	0,67
10-30%	Leghennen	40	0,13
30-50%	Leghennen	7	0,02
≥50%	Leghennen	53	0,18
<10%	Melkvee	740	0,55
10-30%	Melkvee	169	0,13
30-50%	Melkvee	56	0,04
≥50%	Melkvee	372	0,28

Bron: Landbouwtelling, bewerking Wageningen Economic Research

4 Discussie

4.1 Vergelijkbaarheid keurmerken en concepten op KPI's

De vergelijking van de verschillende keurmerken en concepten met de gegeven KPI's is niet steeds eenduidig uit te voeren, maar vraagt een bepaalde interpretatie. Zo is er verschil tussen keurmerken en concepten in de wijze waarop normen zijn opgesteld. De oppervlaktenormen voor vleesvarkens binnen BLk zijn bijvoorbeeld gebaseerd op dieraantallen (1,09 m^2/vleesvarken als <20 dieren in een hok worden gehuisvest; 1 m^2/vleesvarken als 20-39 dieren in een hok worden gehuisvest en 0,95 m^2/vleesvarkens als ≥40 dieren in een hok worden gehuisvest). Terwijl deze normen voor de biologische vleesvarkenshouderij betrekking hebben op gewichten (0,8 m^2/dier bij dieren <50 kg; 1,1 m^2/dier bij dieren 50-<85 kg; 1,3 m^2/dier bij dieren 85-<110 kg en 1,5 m^2/dier bij dieren >110 kg).

Ook is er tussen certificeringsschema's verschil in de mate van concreetheid van opname van KPI's. Voor de KPI 'Natuurlijke beschutting in de uitloop' (leghennen) hanteert het keurmerk Biologisch bijvoorbeeld als norm *'De uitloop is grotendeels begroeid'*, terwijl BLk 3 als criterium een zeer uitgebreide omschrijving gebruikt, namelijk '*Bosrand: Per groep (≤6.000 kippen) zijn 3 (kunst)bomen of 3 boomstronken en/of andere vormen van beschutting als schuildakjes (≥45 cm hoog) aanwezig. Vrije uitloop: Buitenuitloop is hoofdzakelijk begroeid/ingericht. Begroeiing/inrichting kan bestaan uit bomen, struiken, maïs, houtwal, gerooide bomen, rioolbuizen, etc. Per hectare is minimaal 16 m^2 beschutting aanwezig in de vorm van bomen, struiken en/of schuiltafels'*. Een dergelijk verschil in omschrijving beperkt de vergelijkbaarheid van keurmerken en concepten op KPI's.

Het is de vraag of de wijze waarop een KPI wordt ingevuld een verschil maakt wat betreft dierwaardigheid. In geval van dezelfde KPI 'Natuurlijke beschutting in de uitloop' met als drempelwaarde 'Aanwezig minimaal 50%' (leghennen) zetten BLk 2 en BLk 3 vooral in op *beschutting* (en in mindere mate op het al dan niet natuurlijk zijn ervan): '*Buitenuitloop is hoofdzakelijk begroeid/ingericht. Begroeiing/inrichting kan bestaan uit bomen, struiken, maïs, houtwal, gerooide bomen, rioolbuizen, etc'*. Terwijl de biologische veehouderij inzet op *natuurlijke beschutting* (want begroeid, alhoewel dit ook gras kan zijn wat minder beschutting geeft): '*De uitloop is grotendeels begroeid'*. De biologisch-dynamisch veehouderij schrijft dan weer *permanente natuurlijke beschutting voor met 'Blijvende gewasbedekking van 40% van het oppervlak'*. Voor de dierwaardigheid van leghennen is beschutting van belang. De vraag is in hoeverre het voor de dierwaardigheid van leghennen noodzakelijk is dat het om (permanente) natuurlijke beschutting gaat? Het omzetten van een doel naar middelenvoorschriften vraagt een vertaling. Dit vergt keuzes om dat doel te bereiken. Dit zijn de beperkingen van een monitoringssystematiek. Het is belangrijk om hiervan bewust te zijn bij het toewerken naar eenduidige en volledig vergelijkbare KPI's en criteria binnen een dierwaardigheidsmonitor.

Uit de vergelijking blijkt dat KPI's niet eenduidig dan wel multi-interpretabel kunnen zijn, bijvoorbeeld 'aandeel reststromen in voer' (pluimvee en varkens) of '95% lange staarten' (zeugen). In geval van het tegengaan van staartbijten, is niet bekend of de staarten ook onbeschadigd zijn. Ook bij KPI's die (in het kader van het kunnen aansluiten op het investeringsritme van bedrijven) overgangstermijnen hanteren, kan de feitelijke situatie ten aanzien van het dierenwelzijn afwijken van de gestelde eis.

De KPI 'Afgeschermde uitloop bij vogelgriep' lijkt dan weer tegenstrijdig te zijn met de wetgeving die voor commercieel gehouden pluimvee een ophokplicht voorschrijft, waarbij een afschermplicht alleen geldt voor niet-commercieel gehouden pluimvee. Keurmerken en concepten hebben dan ook geen normen opgenomen voor deze KPI. Volgens de Gezondheidsdienst Dieren (GD) is er wetenschappelijk gezien geen onderbouwing dat extensief gehouden robuuste kippen minder gevoelig/robuuster zijn voor HPAI-virus dan commerciële legdieren en een ophokplicht voor dergelijke commercieel gehouden pluimvee niet nodig zou zijn.

Tot slot helpt een verschil in gebruikt jargon de vergelijkbaarheid van keurmerken en concepten onderling niet. Zo is in het biologisch-dynamisch certificeringschema bijvoorbeeld sprake van mestpluimvee of slaapcabines voor runderen; termen die bij andere keurmerken en concepten niet wordt gehanteerd en zodoende een interpretatie vragen van hetgeen vergeleken wordt.

4.2 Reikwijdte resultaten

De resultaten laten een grote diversiteit zien tussen de voorlopers op gebied van dierwaardigheid in de KPI's waaraan ze voldoen (zowel voor wat betreft het aantal bedrijven als qua invulling). De meeste keurmerken blijken een beperkt aantal KPI's volledig te omvatten. De keurmerken kunnen echter niet één op één met elkaar vergeleken worden.
De resultaten laten zien dat er een grote diversiteit is in keurmerken voor dierenwelzijn. Op zich biedt dit keuzemogelijkheden voor consumenten én boeren. De wijze waarop keurmerken de KPI's omzetten in criteria en grenswaarden is echter zeer verschillend. De wirwar aan gehanteerde definities bemoeilijkt de vergelijkbaarheid en daarmee het maken van onderbouwde keuzes. Daarbij moet worden onderkend dat de bijdrage van de afzonderlijke KPI's aan het dierenwelzijn niet eenduidig en objectief te bepalen is. De selectie van KPI's voor het monitorinstrument is daardoor lastig. Aan opvattingen over dierwaardige veehouderij liggen immers verschillende - vaak impliciete – denkbeelden over de relatie tussen mensen, dieren en de natuur ten grondslag.

Het meenemen van de zes leidende principes voor een dierwaardige veehouderij kan bijdragen aan het realiseren van een integrale beoordeling. Vaak zijn bij één KPI meerdere principes betrokken. Ook zijn sommige principes deels de resultante van andere principes. Zo is het antibioticumgebruik geselecteerd als illustratieve KPI die passend is voor alle sectoren. Qua kwantificering is deze institutioneel ook goed geborgd. Maar hoewel dit een goede KPI is, dient ook te worden onderkend dat het een indirecte KPI is. Niet omdat voor het dier een laag antibioticumgebruik gunstig is, soms zelfs het tegendeel. Echt dierbelang is een adequate preventieve én curatieve veterinaire zorg. Het is wel een goede KPI omdat het een ijsbergindicator is voor een situatie dat een bedrijf zijn zaakjes goed op orde heeft. Deze KPI vereist dat een co-indicator wordt gebruikt die de incidentie monitort van een belangrijke antibioticum-gevoelige aandoening.

Dat het voldoen aan een KPI iets zegt over het al of niet voldoen van een bedrijf aan een keurmerk wil niet zeggen dat alle dieren op dat bedrijf eraan voldoen. Daarnaast kan het voorkomen dat een bedrijf een keurmerk heeft, maar voor een specifieke KPI onder dat keurmerk deze nog niet is gerealiseerd, bijvoorbeeld omdat er hiervoor - in verband met het investeringsritme van bedrijven - overgangstermijnen in de keurmerkcriteria zijn opgenomen. Ook is niet onderzocht of deze KPI's veel investeringen vragen, en hoe makkelijk het zou zijn om die normen alsnog te halen.

De KPI's en drempelwaarden zijn verschillend van aard. Deels zijn deze uitgedrukt in kenmerken van het systeem, wat moet zorgen dat dit tegemoetkomt aan de behoeften van het dier. Deels zijn dit ook prestatie-indicatoren die het bereiken van de doelstelling kwantificeren, zoals de voetzoollaesiescore.

Ook moet worden opgemerkt dat in deze nulmeting in de overzichtstabellen keuzes gemaakt zijn wat betreft diercategorieën binnen de sectoren (bijvoorbeeld alleen leghennen en vleeskuiken in de pluimveehouderij en niet de vleeskuikenouderdieren). Dat houdt in dat de KPI soms maar een deel van de betreffende dieren omvat.

Uit de resultaten blijkt dat keurmerken en concepten dikwijls geen normen hebben opgenomen voor de KPI's die betrekking hebben op natuur, milieu en klimaat. De vraag is ook in hoeverre dergelijke (ecologische) principes dienen te worden meegenomen in een nulmeting rond dierwaardigheid?

Daarnaast blijkt uit de resultaten een grote diversiteit te bestaan in de wijze van borging (volledig via een keurmerk, gedeeltelijk via een keurmerk of niet via een keurmerk). Concepten hebben dikwijls een certificeringsschema als basis waarop zij onafhankelijk gecertificeerd worden (BLk of biologisch(-dynamisch)). Maar de aanvullende criteria waarop zij werken, vallen niet onder deze certificeringsschema's en worden zodoende niet steeds onafhankelijk gecontroleerd en gecertificeerd. Overigens treedt ingaande september 2026 EU-richtlijn 2024/828 in werking. Deze richtlijn beoogt consumenten weloverwogen aankoopbeslissingen kunnen nemen en zo bijdragen tot duurzamere consumptiepatronen.[47] Op basis van deze richtlijn kunnen bevoegde nationale instanties eisen stellen aan de geloofwaardigheid van informatie over duurzaamheidskeurmerken.

In geval van Kalverliefde opereert de NGO *Eyes on Animals* als auditor waarbij deze NGO op basis van het Kalverliefde-protocol een checklist heeft gemaakt en boeren bezoekt om te kijken hoe het protocol in de praktijk werkt. Zodoende worden de Kalverliefde-bedrijven jaarlijks geaudit waarbij Eyes on Animals ook als consultant meedenkt om omstandigheden te verbeteren. Dit is een andere rol dan geaccrediteerde certificeringsinstellingen op zich nemen die volgens ISO-normen werken bij het certificeren van bedrijven.

Bij de vergelijking van de KPI's en drempelwaarden met de keurmerken en concepten is de volgende indeling gehanteerd: 'voldoen', 'voldoen niet volledig', 'geen normen', en tot slot 'geen normen, voldoen potentieel'. De laatste categorie betreft veelal concepten met huisverkoop. Het betreft concepten die geen keurmerk hebben, en ook geen onafhankelijke audit door derden. Waar keurmerken zijn gebaseerd op institutioneel vertrouwen, zijn deze concepten gebaseerd op relationeel vertrouwen. De verkoper heeft een naam en een gezicht. Daardoor is ook zijn/haar inzet op dierenwelzijn niet vrijblijvend. Het uit de anonimiteit halen van de veehouders kan de onafhankelijke garanties weliswaar niet vervangen, maar is hier wel een goede aanvulling op.[48]

Niet elk keurmerk of concept wil informatie aanleveren vanwege concurrentiegevoeligheid. Deze eerste nulmeting geeft een zo volledig mogelijk beeld op basis van aangeleverde en publiek beschikbare informatie, maar is niet compleet. De geformuleerde KPI's en drempelwaardes zijn niet vergeleken met ketenkwaliteitssystemen (IKB, Holland Varken Quality, KKM of Vitaal Kalf) of de wet, omdat het onderzoek bepaalde grenzen heeft gehanteerd. Wel kunnen vanuit de wet of een dergelijk ketenkwaliteitssysteem vereisten aan bedrijven worden gesteld die overeenkomen met de KPI's. Ook kan in een certificeringsschema deelname aan een ketenkwaliteitssysteem worden vereist.

Voor deze nulmeting is gebruik gemaakt van publiek beschikbare informatie met betrekking tot de keurmerken en concepten. Deelnemende individuele bedrijven kunnen voldoen aan KPI's die niet

[47] https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/825/oj?locale=nl
[48] Hilkens, W., N. Dijkman en G. Backus (2013) In concept naar consument. Pagina 9.

zijn opgenomen in de lastenboeken van een keurmerk waarvoor een bedrijf gecertificeerd werd. Zo kunnen melkveebedrijven die niet deelnemen aan een onderzocht keurmerk of lastenboek wel de nodige weidegang toepassen. Voor de beweiding van melkvee bestaat bijvoorbeeld een ecoregeling met minimaal 2.500 uur weidegang[49], ook wordt weidegang ondersteunt door Stichting Weidegang[50]. De ammoniakemissie wordt dan weer gereguleerd via het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal) en vergunningverlening van bedrijven, ook voor bedrijven die geen onderdeel uitmaken van een keurmerk of concept. In een monitoring kunnen echter niet alle individuele bedrijven worden bevraagd. Gebruik moet worden gemaakt van op een geaggregeerd niveau beschikbare gegevens. Ook kunnen in de resultaten geen gegevens opgenomen worden die tot individuele bedrijven te herleiden zijn; een monitor dient binnen de wettelijke kaders van de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) te worden opgesteld.

In voorliggend onderzoek zijn de geformuleerde KPI's en drempelwaardes vergeleken met keurmerken en concepten. Behalve keurmerken en concepten bestaan ook andere databronnen die gegevens zouden kunnen aanleveren voor een monitor op het gebied van dierwaardigheid. Hierbij valt te denken aan ketenkwaliteitssystemen (IKB, Holland Varken Quality, KKM of Vitaal Kalf), SDa wat betreft antibioticagebruik of resultaten uit de instrumenten Kip- of KoeKompas.

De criteria die in certificeringsschema's opgenomen zijn, kunnen in de loop van de tijd wijzigen. Zo heeft de Dierenbescherming in de eerste week van februari 2026 voor varkens herziene BLk-criteria gepubliceerd. Deze gaan in met een overgangstermijn en hebben onder andere betrekking op een transitie naar vrijloopkraamhokken en stoppen met couperen. De herziene BLk-criteria maken nog geen onderdeel uit van deze nulmeting. In een toekomstige monitoring zullen dergelijke aanpassingen zichtbaar worden. Een monitor is altijd een momentopname maar door deze regelmatig te herhalen, worden ontwikkelingen zichtbaar. Door het herhaaldelijk monitoren, kan ook in beeld gebracht worden in welke mate opgenomen criteria weer wegvallen. Het zou voor keurmerken een optie kunnen zijn om normen op te nemen met een overgangstermijn en dergelijke normen toch te schrappen als de criteria na het verloop van de overgangstermijn niet gerealiseerd blijken te zijn. Alleen door monitoring te herhalen, kunnen ook dergelijke ontwikkelingen in beeld gebracht worden.

Bij bepaalde onderzochte concepten gaat het om kleine dieraantallen; de meeste dieren worden veelal gehouden onder BLk. Deelnemers aan deze concepten kunnen wel een voorloperfunctie vervullen en ervaringen die deze bedrijven opdoen kunnen leiden tot kruisbestuivingen met de gangbare veehouderij.

Met betrekking tot de afzet in korte ketens ontbreekt informatie over varkensvlees en pluimveevlees. Voor andere bedrijfstypen met dieren (bijvoorbeeld varkens, vleeskuikens, vleeskalveren) zijn er in principe cijfers over aantallen bedrijven met korte ketens beschikbaar. Daarover wordt echter niet separaat gerapporteerd en het vraagt ook om aanvullende controle om te bezien of deze informatie robuust en stabiel genoeg is. Een eventuele uitbreiding naar andere bedrijfstypen zal extra analyse vragen.

Duurzaamheidskenmerken hebben ook betrekking op onder andere Fairtrade. Een uitsplitsing naar dierwaardigheid is voor een toekomstige monitoring wenselijk, maar op dit moment nog niet van toepassing. Het is goed aandacht te hebben voor korte ketens. Maar daarbij is het wel zaak

[49] Eco-activiteiten, punten en waarde 2025 | RVO.nl
[50] Weidemelk - home

dubbeltelling (bijvoorbeeld al deels gevat onder keurmerken) te voorkomen, én te kijken naar de meerwaarde (scoort het echt beter scoren op dierwaardigheid). Dit vraagt nadere analyse.

Bij het interpreteren van de resultaten van deze nulmeting moet rekening gehouden worden met de beperkingen en de grenzen waarbinnen het onderzoek is uitgevoerd. Zo is het onderzoek gebaseerd op publiek beschikbare informatie in keurmerken en concepten. De dieraantallen kunnen soms zijn overschat omdat keurmerken overgangstermijnen hanteren waardoor niet alle geformuleerde normen ookal daadwerkelijk gerealiseerd zijn. Ook kan een verschil bestaan in de op het bedrijf aanwezige dieraantallen en het aantal dieren dat voldoet aan de norm die is opgenomen in een keurmerk. Dat een bedrijf wel of geen keurmerk heeft, komt niet één op één overeen met de betreffende dieraantallen die al of niet aan de KPI voldoen. Anderzijds kunnen de resultaten ook onderschat zijn omdat onderliggende ketenkwaliteitssystemen niet beoordeeld zijn. Ondanks deze beperkingen levert deze nulmeting een effectieve aanzet voor een toekomstige monitoring. De beperkingen van de voorliggende nulmeting geven inzicht waar bij een volgende monitor keuzes gemaakt dienen te worden en waar een verdere verdiepingsslag noodzakelijk is.

4.3 Selectie parameters voor het monitorsysteem

Meerdere welzijnsthema's zijn gerelateerd aan het wegnemen van ongerief. Maar het is van belang dat bij de selectie van KPI's rekening gehouden wordt met hun samenhang. Bij het beoordelen van een leidend principe zullen de andere principes altijd mee in beschouwing genomen moeten worden. Ook in de monitoring zullen dus alle leidende principes voor een dierwaardige veehouderij meegenomen moeten worden (dus ook voeding) voor het complete beeld. Alleen zo wordt voorkomen dat de focus alleen op probleem-issues komt te liggen.

Een deel van de in Figuur 7 opgenomen KPI's zijn door de Dierenbescherming en Caring Farmers geselecteerd. Daarnaast zijn op basis van de zes leidende RDA-principes voor een dierwaardige veehouderij nog aanvullende KPI's opgenomen (KPI^+). Er kan reden zijn om daar nog verder naar te kijken, ook al omdat RDA-raamwerk een breder aantal aspecten noemt waarvan niet in detail is na gegaan in welke mate deze zijn afgedekt. Bovendien zijn er meer stakeholderorganisaties die hierover bepaalde opvattingen hebben, waarvan het relevant kan zijn om te kijken of die ook zouden kunnen worden opgenomen. Dit overzicht is illustratief voor hetgeen in deze nulmeting is onderzocht. Ze biedt een eerste aanzet om te komen tot een robuust instrument dat breed wordt gedragen door wetenschap en stakeholders. De daarvoor benodigde brede dialoog is geen omweg, maar doet recht aan de diversiteit aan meningen en inzichten, die spelen als het gaat om dieren.[51]

De in dit rapport opgenomen nulmeting heeft als doel een basis te vormen voor een uit te voeren reguliere monitoring. Hierbij zullen nog fundamentele keuzes moeten worden gemaakt. Zo is het bij de selectie van meetparameters van belang beducht te zijn dat het niet gaat om wat allemaal gemeten kan worden, maar om het selecteren van juist die indicatoren die de meeste betekenis bieden. Het vergt diepgaande én brede expertise om hier de juiste balans in te vinden. Ook de zes leidende principes voor een dierwaardige veehouderij zijn immers soms conflicterend, nog los van het gegeven dat verschillende duurzaamheidsthema's conflicterend zijn, waardoor indicatoren voor dierenwelzijn niet in alle gevallen eenduidig en objectief te bepalen zijn. Aan een monitor worden echter ook praktische eisen gesteld in de zin van uitvoerbaarheid en betaalbaarheid.

[51] Zie ook de inaugurele rede van Frank Meijboom https://www.uu.nl/medewerkers/FLBMeijboom/Extra2

5 Aanbevelingen voor een toekomstige monitor

Voorliggende nulmeting ten behoeve van de werkplaats 'dieren in natuurlijke systemen' van het Convenant 'Stappen naar een Dierwaardige veehouderij' levert een aanzet voor een toekomstige monitoring. De ervaringen uit deze nulmeting leiden tot aanbevelingen over de vervolgstappen.

- Baseer het monitoren van de voortgang met een robuust monitorinstrument op een breed door wetenschap en stakeholders gedragen set aan KPI's. Selecteer de meest betekenisvolle KPI's in overleg met de stakeholders om tot een representatieve set van eenduidige en vergelijkbare KPI's te komen. Deze selectie dient om de ontwikkeling op het gebied van dierwaardigheid te beoordelen (door de Autoriteit Dierwaardige Veehouderij). Overweeg om in de monitor ook mee te nemen welke incentives onderdeel uitmaken van bovenwettelijke keurmerken. Betreft het alleen de mogelijkheid om het logo te voeren, of duwen ze in de goede richting door extra duurzaamheidsprestaties te belonen? Neem verder in de monitor mee op welke wijze de borging is georganiseerd.
- Aanbevolen wordt om voor de selectie van KPI's de zes leidende principes voor een dierwaardige veehouderij als basis te hanteren. KPI's die bestaande wettelijke verplichtingen behelzen lijken minder relevant voor een monitor omdat deze KPI's niet direct inzicht verschaffen in de ontwikkeling op het gebied van dierwaardigheid. Ook KPI's die in ketenkwaliteitssystemen zoals KKM en IKB zijn vastgelegd, geven niet zozeer een beeld van de voortgang op het gebied van dierwaardigheid, maar eerder een inzicht in absolute aantallen dieren die al aan een dergelijke KPI voldoen. Dergelijke KPI's lijken minder van belang in een monitoring van de ontwikkelingen op het gebied van dierwaardigheid.
- Omdat een dure monitor het risico in zich draagt niet uitgevoerd te worden, dient een toekomstige monitor kostenefficiënt te zijn. Een betaalbare monitor dient wel zijn doel te realiseren, namelijk het verschaffen van inzicht in de voortgang van dierwaardigheid. Daarom dient de juiste balans gevonden te worden tussen het monitoren op hoofdlijnen en het inventariseren van details. Het is daarbij te overwegen om ook de haalbaarheid van sommige normen mee te wegen. Dit zal voor afzetketens een belangrijk aspect zijn.
- Voor wat betreft uitvoerbaarheid van een toekomstige monitor is het van groot belang dat vooraf overlegd wordt met de keurmerkhouders. Voorwaarde voor een praktische uitvoering is dat niet telkens opnieuw alle lastenboeken moeten worden gecontroleerd op doorgevoerde tussentijdse wijzigingen. Dit is zeer tijdrovend. Versiebeleid is noodzakelijk bij houders van keurmerken en concepten, waarbij eenduidig is wat wanneer is aangepast zodat dit op het juiste moment op de juiste manier in de monitor wordt meegenomen.
- Voor een toekomstige monitoring is betrokkenheid wenselijk van de keurmerken en concepten die wel een bijdrage kunnen leveren aan dierwaardigheid, maar die in deze nulmeting geen informatie hebben aangeleverd vanwege concurrentiegevoeligheid. Hiervoor dienen afspraken gemaakt te worden waar alle relevante partijen mee kunnen werken. Deze afspraken kunnen onder andere betrekking hebben op de selectie van KPI's, de bijbehorende drempelwaardes en de wijze waarop gegevens worden verzameld. Een onafhankelijke partij die de monitoring verzorgt, kan bijdragen aan het vertrouwen van de verschillende keurmerken en concepten in de monitoring en aanleveren van concurrentiegevoelige informatie.
- Een breed gedragen monitor zou als instrument binnen het Convenant 'Stappen naar een Dierwaardige veehouderij' breder ingezet kunnen worden.
- Betrek behalve keurmerken en concepten ook andere partijen die gegevens zouden kunnen aanleveren voor een monitor op het gebied van dierwaardigheid. Hierbij valt te denken aan ketenkwaliteitssystemen (IKB, Holland Varken Quality, KKM of Vitaal Kalf), de SDa wat betreft antibioticagebruik, en beheerders van instrumenten zoals Kip- of KoeKompas.
- In een monitoring kunnen geen individuele bedrijven worden bevraagd, maar dient gebruik gemaakt te worden van beschikbare gegevens die op een geaggregeerd niveau kunnen worden

aangeleverd, zonder de voorlopers op het gebied van dierwaardigheid uit het oog te verliezen. Ook kunnen in de resultaten geen gegevens opgenomen worden die tot individuele bedrijven te herleiden zijn; een monitor dient binnen de wettelijke kaders van de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) te worden opgesteld.

- Om de effectiviteit te vergroten en de kosten te delen, wordt voor wat betreft het komen tot uniforme definities aanbevolen aansluiting te zoeken bij bestaande lopende initiatieven zoals het True Value Language-initiatief.[52]
- De monitoring moet steeds op dezelfde manier wordt herhaald. Voorstellen voor eventuele tussentijdse aanpassingen moeten terughoudend worden behandeld. Als een aanpassing toch noodzakelijk wordt geacht, dient goed te worden vastgelegd wat de gevolgen hiervan zijn voor de uitkomsten. Duidelijk moet zijn of een verandering in uitkomsten gevolg is van een aanpassing van de methode dan wel van een daadwerkelijke verandering op het vlak van dierwaardige veehouderij.

[52] Veel te winnen bij één true value-taal - Rabobank

6 Bijlagen

Het onderzoek naar de nulmeting ten behoeve van de werkplaats 'dieren in natuurlijke systemen' van het Convenant 'Stappen naar een Dierwaardige veehouderij' heeft betrekking op de vleeskuiken-, leghennen-, varkens-, melkvee- en vleeskuikenhouderij. In deze bijlagen zijn per sector de KPI's en drempelwaardes opgenomen, alsook een opdeling van keurmerken, de dieraantallen en de bedrijfsaantallen per drempelwaarde.

6.1 Vleeskuikens

6.1.1 KPI's en drempelwaardes voor vleeskuikens

Tabel 8 geeft de KPI's en bijbehorende drempelwaardes weer die in het kader van deze nulmeting voor de vleeskuikenhouderij zijn meegenomen.

Tabel 8 KPI's en drempelwaardes voor vleeskuikens

KPI	Drempelwaarde
Dierenwelzijn	
Overdekte uitloop	Aanwezig
Vrije uitloop of bosrand	Aanwezig
Natuurlijke beschutting in de uitloop	Aanwezig, minimaal 50%
Afgeschermde uitloop bij vogelgriep	
Bezetting	≤11 kg/m^2
Strooisel voor scharrelen	Min. 1.199 cm^2 scharrelruimte per dier
Strooisel voor stofbaden	Vrije uitloop en/of stofbadruimte in de stal aanwezig (anders dan het 'scharrelstrooisel')
Verrijkingsmateriaal	Aanwezig. Minimaal 2 ruwvoerbalen per 1.000 dieren
	Aanwezig. Dagelijks graan of voer strooien
Genetica	Trager groeiende vleeskuikens (max. 45 g/d)
Licht	Daglicht aanwezig
	Aaneengesloten donkerperiode van min. 8 uur per 24 uur
Uitkomst in de stal[53]	Aanwezig
Dark brooders[54]	Aanwezig
Ingrepen (snavels, tenen)	Niet aanwezig
Geen honger en dorst	
Kooisysteem (koloniekooi, verandasysteem, patiosysteem)	Afwezig
Keurmerk of concept stelt voorwaarden aan houderijsysteem ouderdieren	
Antibioticagebruik	Binnen SDa-streefwaarde
Voetzoollaesiescore	In eerste instantie alleen benchmarken
Uitval	In eerste instantie alleen benchmarken
Op stok/hoogte in	Dieren hebben binnen toegang tot plateaus en/of zitstokken
Opleiding van veehouders op het gebied van dierenwelzijn	Verplicht, incl. regelmatige herhaling
Slacht	Geen waterbadbedwelming

[53] Uitkomst in de stal: kuikens komen in de vleeskuikenstal uit het broedei in plaats van als ééndagskuiken hiernaartoe te worden getransporteerd
[54] Dark brooders: donkere, warme rustplekken in de stal waar kuikens onder kunnen kruipen. Dark brooders bootsen de moederkloek na

	Geen onbedwelmde slacht
	Cameratoezicht verplicht
Natuur/milieu/klimaat	
Voer	Aandeel reststromen
Fijnstof	Blijft onder emissiegrenswaarde (bijv. door reducerende techniek of doordat dieren veel buiten komen)
Ammoniak	Emissie blijft binnen grenswaarde
Natuur	Kruidenrijke en inheemse begroeiing in uitloop

6.1.2 Opdeling keurmerken per drempelwaarde in de vleeskuikenhouderij

Een vergelijking van de geformuleerde KPI's en drempelwaardes in de vleeskuikenhouderij met keurmerken en concepten geeft weer hoeveel certificeringsschema's of concepten normen voor een bepaalde drempelwaarde hebben opgenomen die voldoen, tot op zekere hoogte voldoen of waarbij (individuele) veehouders potentieel voldoen, zie Figuur 8.

Figuur 8 Aantal keurmerken en concepten in de vleeskuikenhouderij per mate waarin de betreffende drempelwaarde is opgenomen in het keurmerk of concept

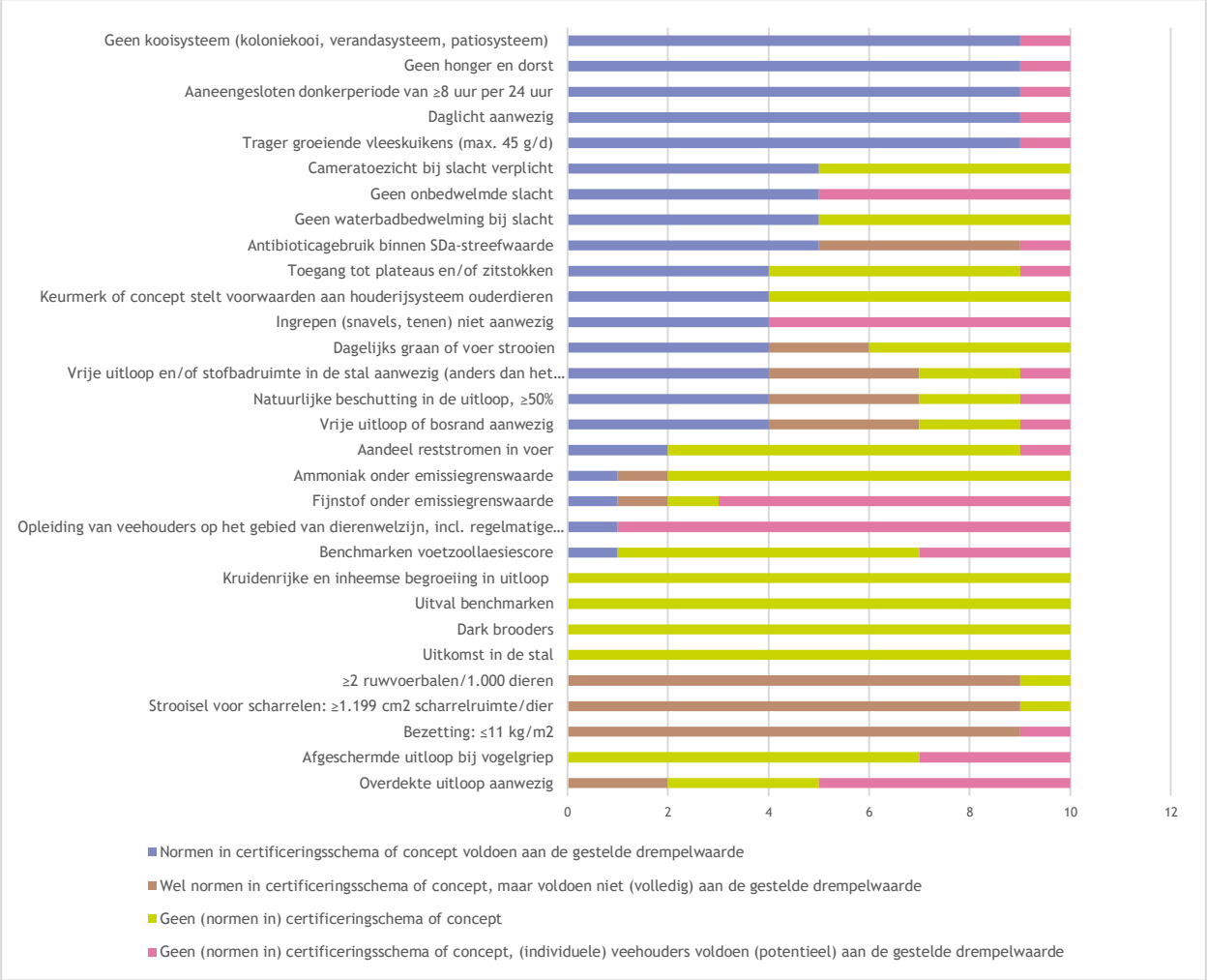

6.1.3 Opdeling dieraantallen per drempelwaarde in de vleeskuikenhouderij

Een indeling van het aantal dieren naar de mate waarin normen in keurmerken en concepten aan KPI's en drempelwaarde voldoen, geeft weer hoeveel dieren gehouden worden onder normen die voor een bepaalde drempelwaarde voldoen, tot op zekere hoogte voldoen of waarbij (individuele) veehouders potentieel voldoen. Deze indeling voor de vleeskuikenhouderij wordt weergegeven in Figuur 9.

Figuur 9 Aantal dieren per KPI dat in de vleeskuikenhouderij gehouden wordt onder normen die aan KPI's voldoen, tot op zekere hoogte voldoen of potentieel voldoen

6.1.4 Opdeling bedrijfsaantallen per drempelwaarde in de vleeskuikenhouderij

Terwijl de drempelwaardes van de meeste KPI's betrekking hebben op dierniveau, zijn sommige KPI's en drempelwaardes minstens zo relevant op het niveau van een bedrijf.

Figuur 10 Aantal vleeskuikenbedrijven per KPI voor de KPI's die in de vleeskuikenhouderij met name relevant zijn op bedrijfsniveau

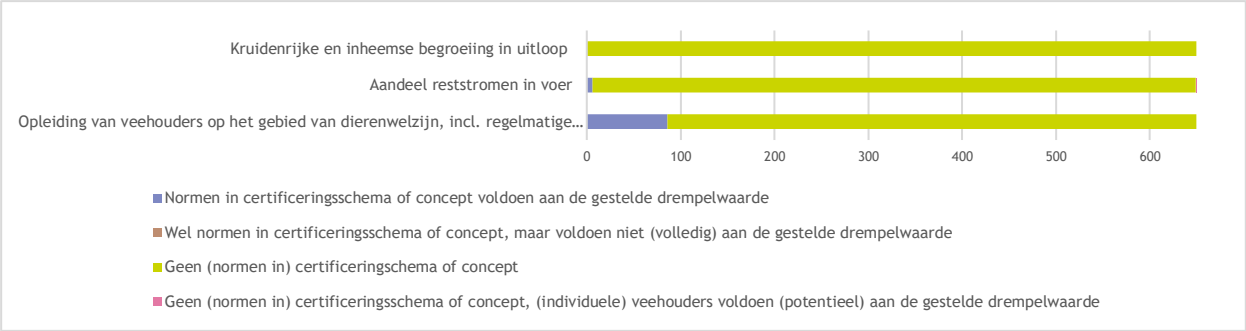

6.2 Leghennen

6.2.1 KPI's en drempelwaardes voor leghennen

Tabel 9 geeft de KPI's en bijbehorende drempelwaardes weer die in het kader van deze nulmeting voor de leghennenhouderij zijn meegenomen.

Tabel 9 KPI's en drempelwaardes voor leghennen

KPI	Drempelwaarde
Dierenwelzijn	
Overdekte uitloop	Aanwezig
Vrije uitloop of bosrand	Aanwezig
Natuurlijke beschutting in de uitloop	Aanwezig, minimaal 50%
Afgeschermde uitloop bij vogelgriep	
Bezetting	≤6 dieren/m^2
	≤15 dieren/m^2 vanaf dag 50 (opfokleghennen)
Strooisel voor scharrelen	Min. 1.199 cm^2 scharrelruimte per dier
	Strooisel aanwezig vanaf dag 0 (opfokleghennen)
Strooisel voor stofbaden	Vrije uitloop en/of stofbadruimte in de stal aanwezig (anders dan het 'scharrelstrooisel')
Verrijkingsmateriaal	Aanwezig. Minimaal 2 ruwvoerbalen per 1.000 dieren
	Aanwezig. Dagelijks graan of voer strooien
Genetica	Dubbeldoelrassen voor leghennen
Hanen	De hanen worden net als de hennen opgefokt
Licht	Daglicht aanwezig
	Aaneengesloten donkerperiode van min. 8 uur per 24 uur
Uitkomst in de stal[55]	Aanwezig (opfokleghennen)
Dark brooders	Aanwezig (opfokleghennen)
Ingrepen (snavels, tenen)	Niet aanwezig

[55] Uitkomst in de stal: Legkuikens komen in de pluimveestal op het leghennenbedrijf uit het broedei, in plaats van hier op ongeveer 17 weken leeftijd naartoe te worden getransporteerd.

Kooisysteem (koloniekooi, verandasysteem, patiosysteem)	Afwezig
Keurmerk of concept stelt voorwaarden aan houderijsysteem ouderdieren	
Antibioticagebruik	Binnen SDa-streefwaarde
Uitval	In eerste instantie alleen benchmarken
Op stok/hoogte in	Dieren hebben binnen toegang tot plateaus en/of zitstokken
Opleiding van veehouders op het gebied van dierenwelzijn	Verplicht, incl. regelmatige herhaling
Slacht	Geen waterbadbedwelming
	Geen onbedwelmde slacht
	Cameratoezicht verplicht
Natuur/milieu/klimaat	
Voer	Aandeel reststromen
Fijnstof	Blijft onder emissiegrenswaarde (bijv. door reducerende techniek of doordat dieren veel buiten komen)
Ammoniak	Emissie blijft binnen grenswaarde
Natuur	Kruidenrijke en inheemse begroeiing in uitloop

6.2.2 Opdeling keurmerken per drempelwaarde in de leghennenhouderij

Een vergelijking van de geformuleerde KPI's en drempelwaardes in de leghennenhouderij met keurmerken en concepten geeft weer hoeveel certificeringsschema's of concepten normen voor een bepaalde drempelwaarde hebben opgenomen die voldoen, tot op zekere hoogte voldoen of waarbij (individuele) veehouders potentieel voldoen, zie Figuur 11.

Figuur 11 Aantal keurmerken en concepten in de leghennenhouderij per mate waarin de betreffende drempelwaarde is opgenomen in het keurmerk of concept

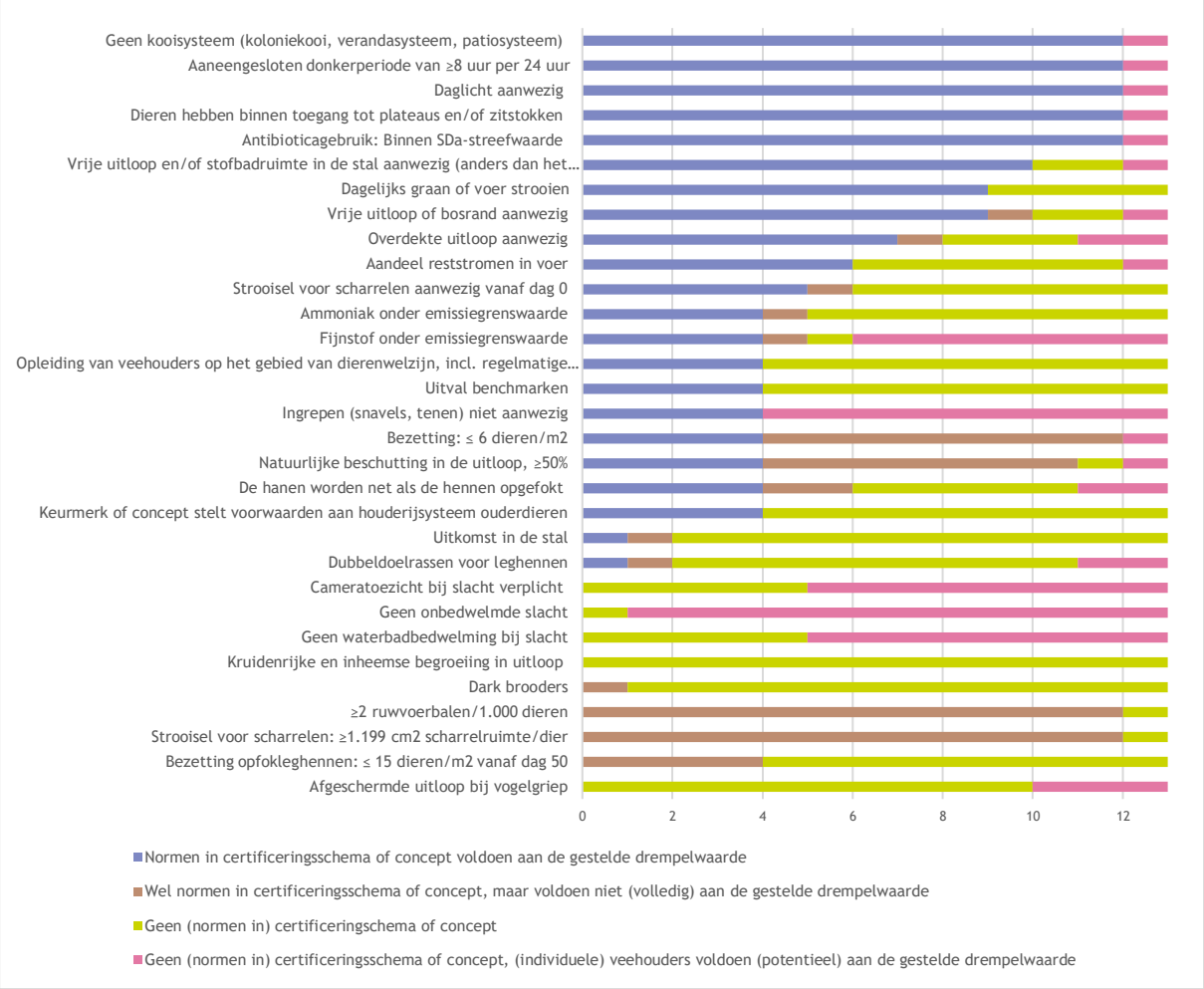

6.2.3 Opdeling dieraantallen per drempelwaarde in de leghennenhouderij

Een indeling van het aantal dieren naar de mate waarin normen in keurmerken en concepten aan KPI's en drempelwaarde voldoen, geeft weer hoeveel dieren gehouden worden onder normen die voor een bepaalde drempelwaarde voldoen, tot op zekere hoogte voldoen of waarbij (individuele) veehouders potentieel voldoen. Deze indeling voor de leghennenhouderij wordt weergegeven in Figuur 12.

Figuur 12 Aantal dieren per KPI dat in de leghennenhouderij gehouden wordt onder normen die aan KPI's voldoen, tot op zekere hoogte voldoen of potentieel voldoen

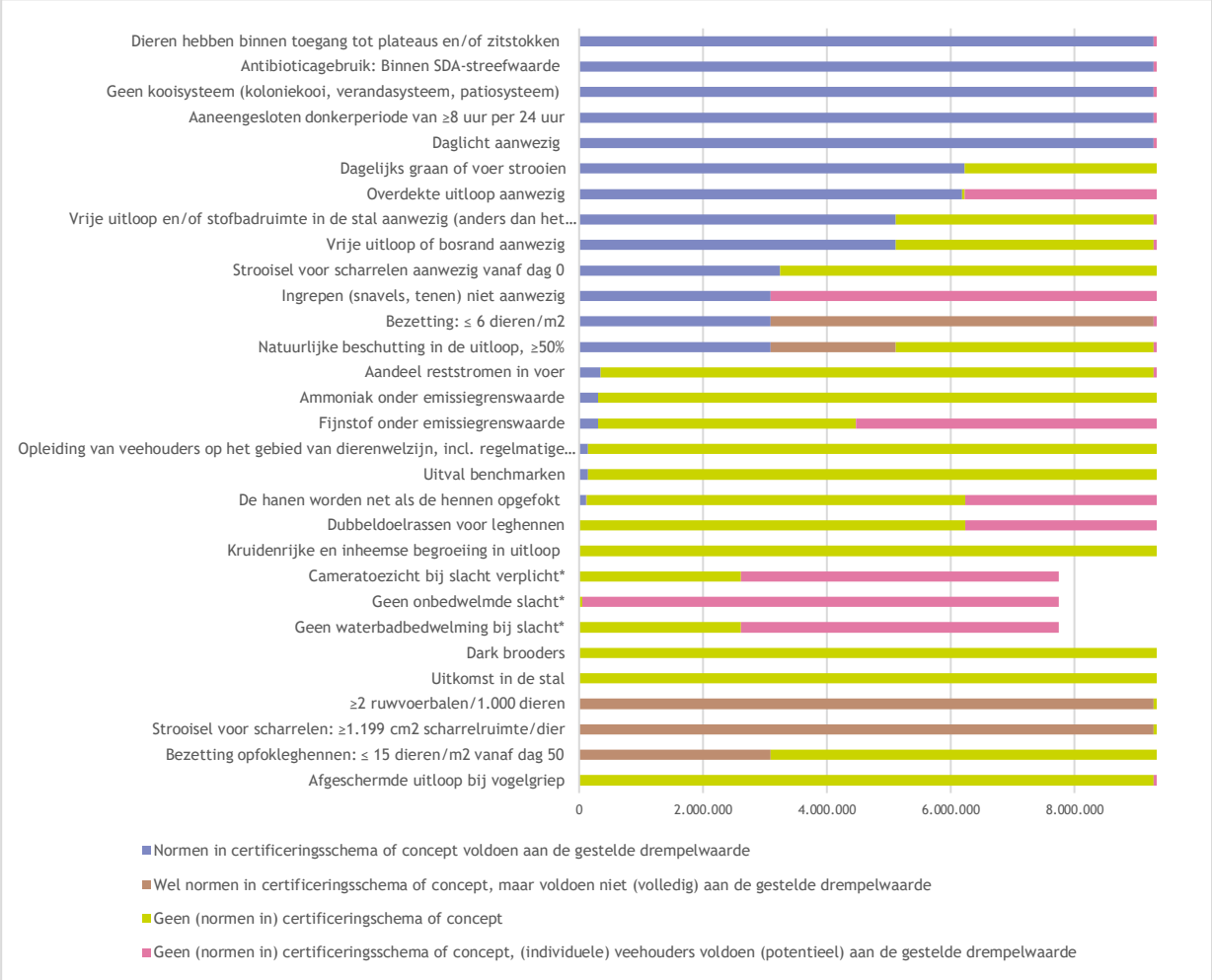

* Uitgaande van 83% slachtkippen per jaar

6.2.4 Opdeling bedrijfsaantallen per drempelwaarde in de leghennenhouderij

Terwijl de drempelwaardes van de meeste KPI's betrekking hebben op dierniveau, zijn sommige KPI's en drempelwaardes minstens zo relevant op niveau van een bedrijf.

Figuur 13 Aantal leghennenbedrijven per KPI voor de KPI's die in de leghennenhouderij met name relevant zijn op bedrijfsniveau

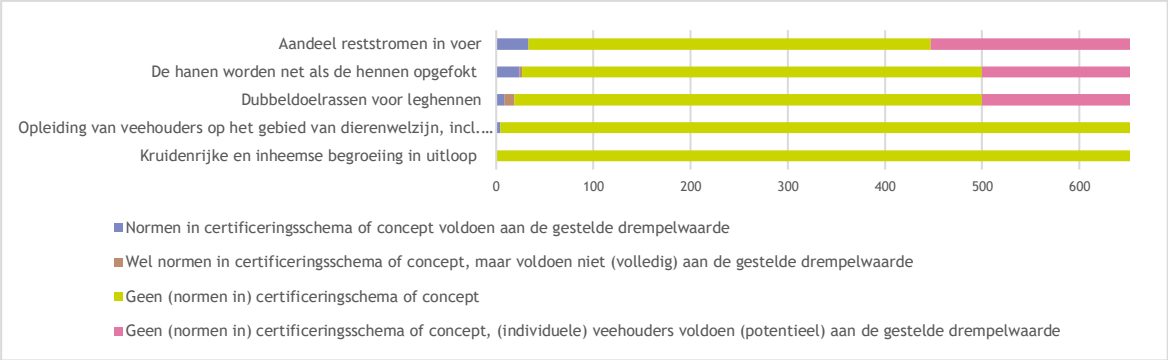

6.3 Varkens

6.3.1 KPI's en drempelwaardes voor varkens

Tabel 10 geeft de KPI's en bijbehorende drempelwaardes weer die in het kader van deze nulmeting voor de varkenshouderij zijn meegenomen.

Tabel 10 KPI's en drempelwaardes voor varkens

KPI	Drempelwaarde
Dierenwelzijn	
Buitenuitloop met 24/7 toegang, ook bij slecht weer. Hier bovenop toegang tot onverharde buitenuitloop bij goed weer	Beren: permanente buitenuitloop van tenminste 8 m^2/beer
	Dragende zeugen: Buitenuitloop van tenminste 1,9 m^2/zeug
	Zeug met biggen: Buitenuitloop van tenminste 2,5 m^2/zeug
	Biggen: Buitenuitloop van tenminste 0,4 m^2/big
	Vleesvarkens: Buitenuitloop van tenminste 1 m^2/vleesvarken
Oppervlaktenormen binnen – (hier overal een uitzondering als dieren 24/7 toegang tot buitenuitloop hebben: dan dieren hebben toegang tot hok met stro waar ze tegelijkertijd in kunnen)	Beren: ≥6,0 m^2 (bij nieuw/verbouw voor 1-1-2028: ≥8,0 m^2. Indien hok gebruikt wordt als dekhok: oppervlak ≥10,0 m^2
	Zeugen (groep): ≥2,5 m^2, waarvan ≥1,3 m^2 dichte vloer, ingestrooid
	Zeugen (kraamhok): ≥7,5 m^2 staloppervlak met biggennest van 0,6 m^2. Of 6,5 m^2 in verplaatsbaar hok als zeugen 24/7 toegang hebben tot buitenuitloop
	Biggen: ≥0,6m^2, waarvan 50% dichte vloer, ingestrooid
	Vleesvarkens: 0-10 varkens/hok: 1,7m^2/varken 11-19 varkens/hok: 1,5 m^2/varken ≥ 20 varkens/hok: 1,3 m^2/varken ≥ 40 varkens/hok: 1,17m^2/varken (90% van 1,3) Hiervan 50% dichte vloer, ingestrooid
Fixatie in kraamhok	Niet

Daglicht	Aanwezig
Verrijkingsmateriaal/mogelijkheid tot wroeten	Permanent aanwezig Elk varken kan wroeten in aarde, zaagsel of stro Verrijkingsmateriaal wordt dagelijks verstrekt. (in voldoende mate en regelmaat, roulerend materiaal, correct materiaal (eetbaar, kauwbaar, onderzoekbaar en manipuleerbaar) correcte verstrekkingswijze
Nestbouwmateriaal	Aanwezig (vanaf 1 week voor werpdatum)
Mogelijkheid tot zoelen	Aanwezig voor alle diercategorieën
Speenleeftijd	Spenen op gemiddelde leeftijd van tenminste 42 dagen (individueel niet spenen voor 39 dagen)
Staarten	Staarten zijn intact en onbeschadigd
Castratie	Alleen na afweging voor-/nadelen (immuno)castratie voor welzijn van de betreffende beren en groepsgenoten (bijv. als beren worden gehouden tot een zwaarder gewicht)
Tanden	Tanden zijn intact
Vloer	≥50% dichte vloer, voorzien van strooisel. Vloer mestplaats: voorzien van voldoende grip
Mengen biggen	Na spenen worden geen elkaar onbekende biggen bij elkaar geplaatst
Mengen zeugen	Zeugen worden zo min mogelijk gemengd
Worpgrootte	Worp mag niet meer biggen hebben dan dat er functionele tepels aan de moederzeug zitten. Minder dan 5% van de biggen mag worden overgelegd vanwege toomgrootte
Ruwvoerverstrekking zeugen	Ad libitum beschikbaarheid van ruwvoer of voer met hoog v-NSP gehalte
Mogelijkheid tot schuren	Aanwezig in vorm van bomen/boomstronken of schuurborstels en -palen
Mestopslag/afvoer	Dagontmestingssysteem aanwezig. Geen mestopslag onder de dieren/in directe verbinding met dierhokken
Antibioticagebruik	Binnen SDa-streefwaarde
Natuur/milieu/klimaat	
Voer	Aandeel reststromen
Ammoniak	Brongerichte emissiereducerende maatregelen in de stal, zoals varkenstoilet/functiegebieden Emissie blijft binnen grenswaarde
Voer	Aandeel reststromen

6.3.2 Opdeling keurmerken per drempelwaarde in de varkenshouderij

Een vergelijking van de geformuleerde KPI's en drempelwaardes in de varkenshouderij met keurmerken en concepten geeft weer hoeveel certificeringsschema’s of concepten normen voor een bepaalde drempelwaarde hebben opgenomen die voldoen, tot op zekere hoogte voldoen of waarbij (individuele) veehouders potentieel voldoen, zie Figuur 14.

Figuur 14 Aantal keurmerken en concepten in de varkenshouderij per mate waarin de betreffende drempelwaarde is opgenomen in het keurmerk of concept

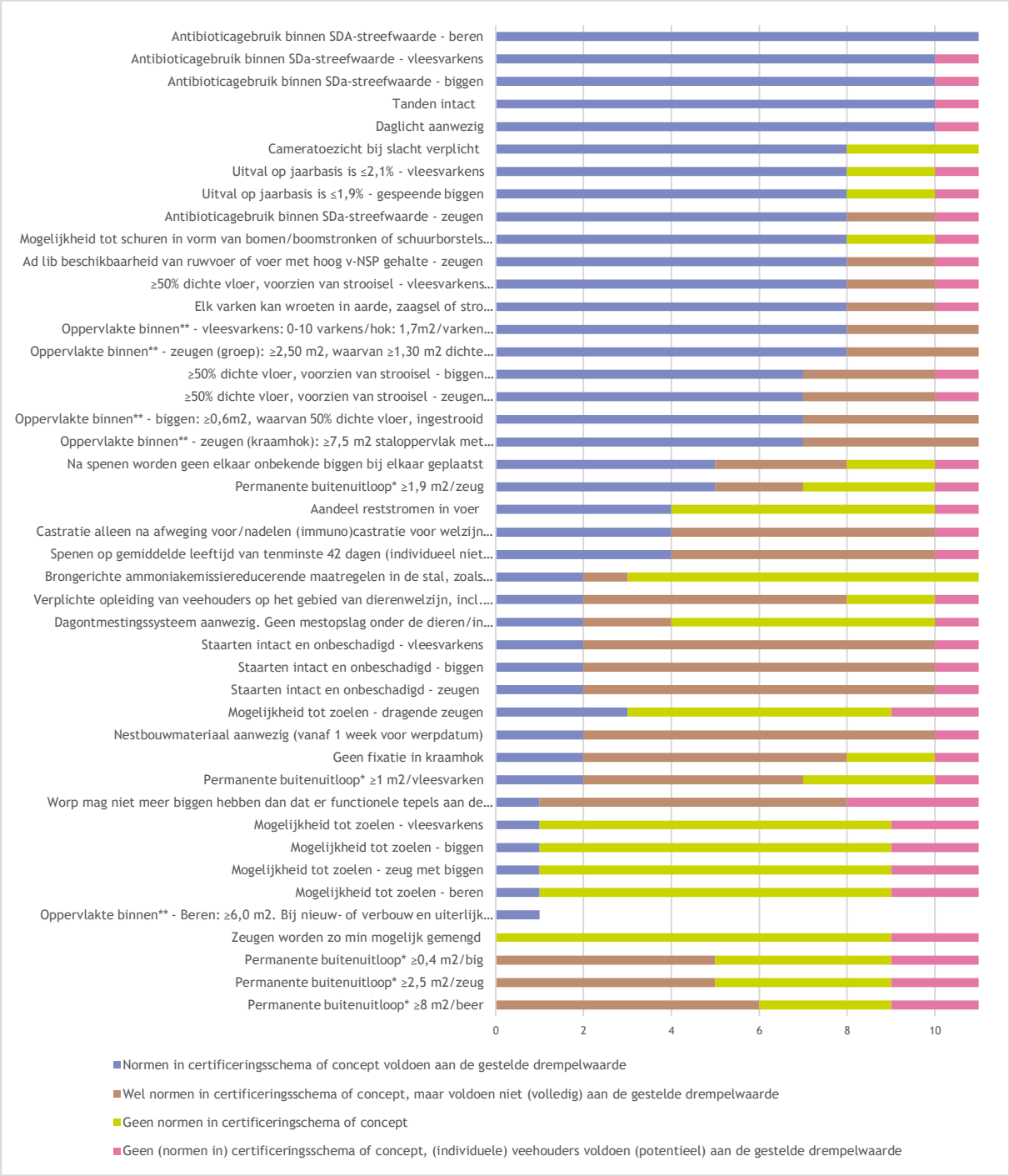

* Buitenuitloop met 24/7 toegang, ook bij slecht weer. Hier bovenop toegang tot onverharde buitenuitloop bij goed weer

** Uitzondering op de oppervlaktenormen binnen als dieren 24/7 toegang tot buitenuitloop hebben: in dat geval hebben dieren toegang tot een hok met stro waar ze tegelijkertijd in kunnen

6.3.3 Opdeling dieraantallen per drempelwaarde in de varkenshouderij

Een indeling van het aantal dieren naar de mate waarin normen in keurmerken en concepten aan KPI's en drempelwaarde voldoen, geeft weer hoeveel dieren gehouden worden onder normen die voor een bepaalde drempelwaarde voldoen, tot op zekere hoogte voldoen of waarbij (individuele) veehouders potentieel voldoen. Deze indeling voor de varkenshouderij wordt weergegeven in Figuur 15**Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.**.

Figuur 15 Aantal dieren per KPI dat in de varkenshouderij gehouden wordt onder normen die aan KPI's voldoen, tot op zekere hoogte voldoen of potentieel voldoen

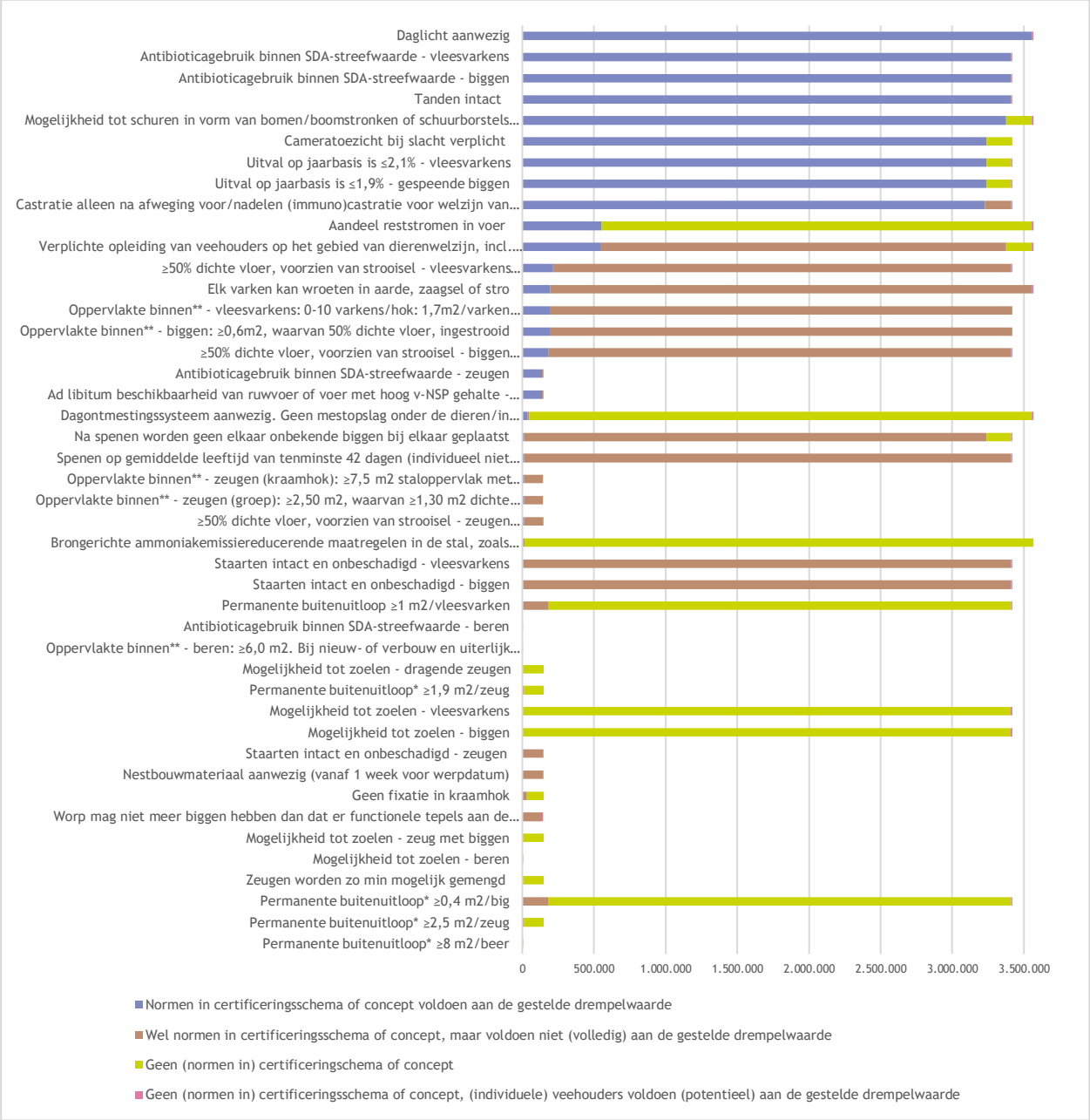

6.3.4 Opdeling bedrijfsaantallen per drempelwaarde in de varkenshouderij

Terwijl de drempelwaardes van de meeste KPI's betrekking hebben op dierniveau, zijn sommige KPI's en drempelwaardes minstens even zozeer relevant op niveau van een bedrijf.

Figuur 16 Aantal varkensbedrijven per KPI voor de KPI's die in de varkenshouderij met name relevant zijn op bedrijfsniveau

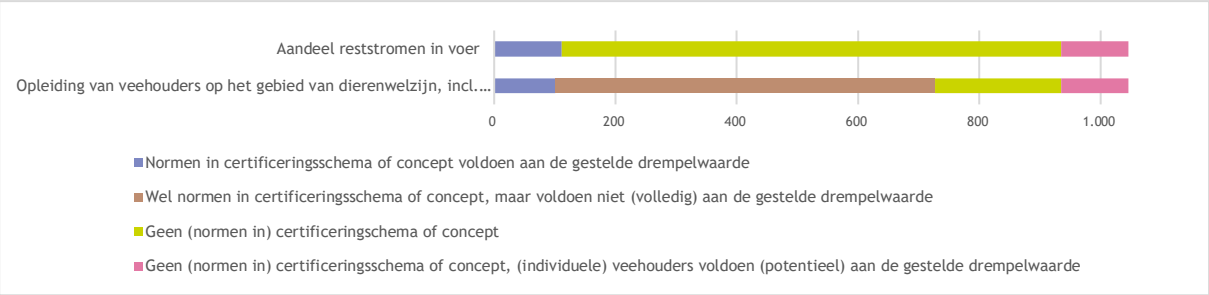

6.4 Melkvee

6.4.1 KPI's en drempelwaardes voor melkvee

Tabel 11 geeft de KPI's en bijbehorende drempelwaardes weer die in het kader van deze nulmeting voor de melkveehouderij zijn meegenomen.

Tabel 11 KPI's en drempelwaardes voor melkvee

KPI	Drempelwaarde
Dierenwelzijn	
Weidegang	≥2.500 uur/jaar voor lacterende koeien
	Alle diercategorieën (lacterend, droogstaand, jongvee) worden geweid
	Weide is voorzien van voldoende beschutting (tegen regenval, winterweer of hitte)
Verzorging	Voorzieningen voor zelfverzorging, zoals borstels
Thermoregulatie	Beschutting en klimaatregeling in de stal en buiten, zodat dieren hun lichaamstemperatuur goed kunnen reguleren
Vrijloopstal (geen ligboxenstal)	Aanwezig, bodem van zand, stro of vergelijkbaar materiaal
Aanbindstallen	Niet aanwezig
Ruimte	≥11 m^2 per melkkoe
Vreetplaatsen	≥1,1 per melkgevende koe en jongvee, ≥1,2 per droge koe
Ingestrooide afkalfruimte	Aanwezig De oppervlakte van deze ruimte in m^2 is minstens 0,03 * het aantal koeien * 10
Ingestrooide ziekenboeg	Aanwezig De oppervlakte van deze ruimte in m2 is minstens 0,03 * het aantal koeien * 10
Kalf-bij-koe	≥3 maanden, met geleidelijk spenen en scheiden
Onthoornen	Gebeurt niet, tenzij veterinaire noodzaak. Onthoornen gebeurt dan door veterinair, onder verdoving, met langdurige napijnbestrijding
Bijspenen verwijderen	Gebeurt niet
Antibioticagebruik	Binnen SDa-streefwaarde

Mastitis	In eerste instantie alleen benchmarken (onderdeel van terugkoppeling MPR en KoeKompas)
Daglicht in stal	Aanwezig, de stal is voorzien van daglichtdoorlatend oppervlakte welke tenminste 50% van het voor de dieren bereikbare vloeroppervlak
Stier	Fokstieren moeten tenminste 16 m2 ligruimte en een totale ruimte, incl. bewegings- en dekruimte, hebben van 20 m2. De ligruimte is ingestrooid met stro, of vergelijkbaar natuurlijk materiaal
Transport	De reisduur moet voldoen aan een transportafstand van maximaal 280 km
Ruwvoer	Het ruwvoeraandeel in het voer is min. 70%, uitgedrukt in % droge stof
Opleiding van veehouders op het gebied van dierenwelzijn	Verplicht, incl. regelmatige herhaling
Slacht	Geen onbedwelmde slacht
	Cameratoezicht verplicht
Natuur/milieu/klimaat	
Kunstmest	Wordt niet gebruikt
Natuurinclusief[56]	40 agrarisch natuurbeheer, NH3 kg/ha lager dan 40, >85% eiwit van eigen land, >10%groenblauwe dooradering
Ammoniak	Emissie blijft binnen grenswaarde

6.4.2 Opdeling keurmerken per drempelwaarde in de melkveehouderij

Een vergelijking van de geformuleerde KPI's en drempelwaardes in de melkveehouderij met keurmerken en concepten geeft weer hoeveel certificeringsschema's of concepten normen voor een bepaalde drempelwaarde hebben opgenomen die voldoen, tot op zekere hoogte voldoen of waarbij (individuele) veehouders potentieel voldoen, zie Figuur 17.

[56] NIL niveau 3: Tabel 6, https://edepot.wur.nl/692856

Figuur 17 Aantal keurmerken en concepten in de melkveehouderij per mate waarin de betreffende drempelwaarde is opgenomen in het keurmerk of concept

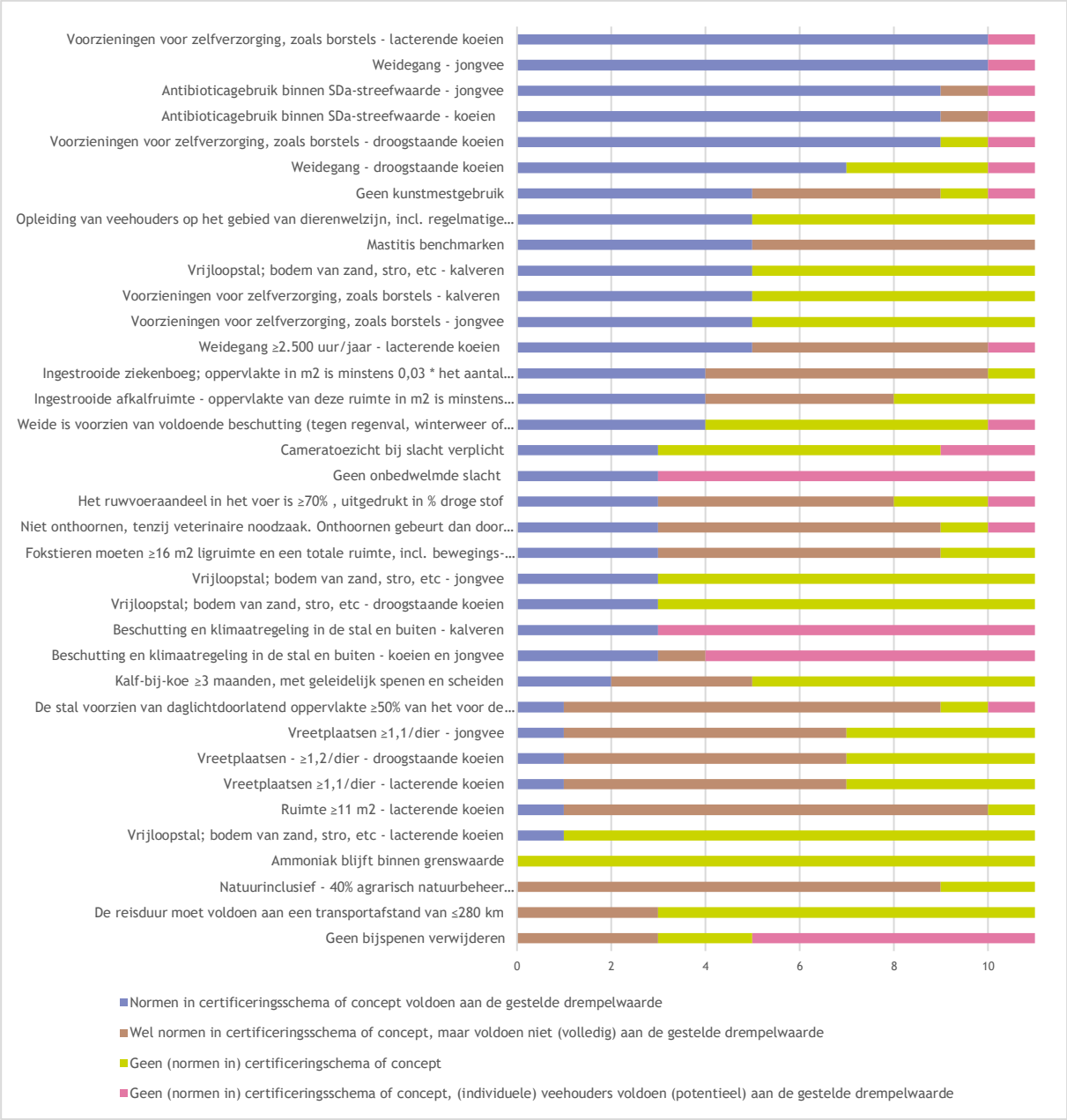

6.4.3 Opdeling dieraantallen per drempelwaarde in de melkveehouderij

Een indeling van het aantal dieren naar de mate waarin normen in keurmerken en concepten aan KPI's en drempelwaarde voldoen, geeft weer hoeveel dieren gehouden worden onder normen die voor een bepaalde drempelwaarde voldoen, tot op zekere hoogte voldoen of waarbij (individuele) veehouders potentieel voldoen. Deze indeling voor de melkveehouderij wordt weergegeven in Figuur 18.

Figuur 18 Aantal dieren per KPI dat in de melkveehouderij gehouden wordt onder normen die aan KPI's voldoen, tot op zekere hoogte voldoen of potentieel voldoen

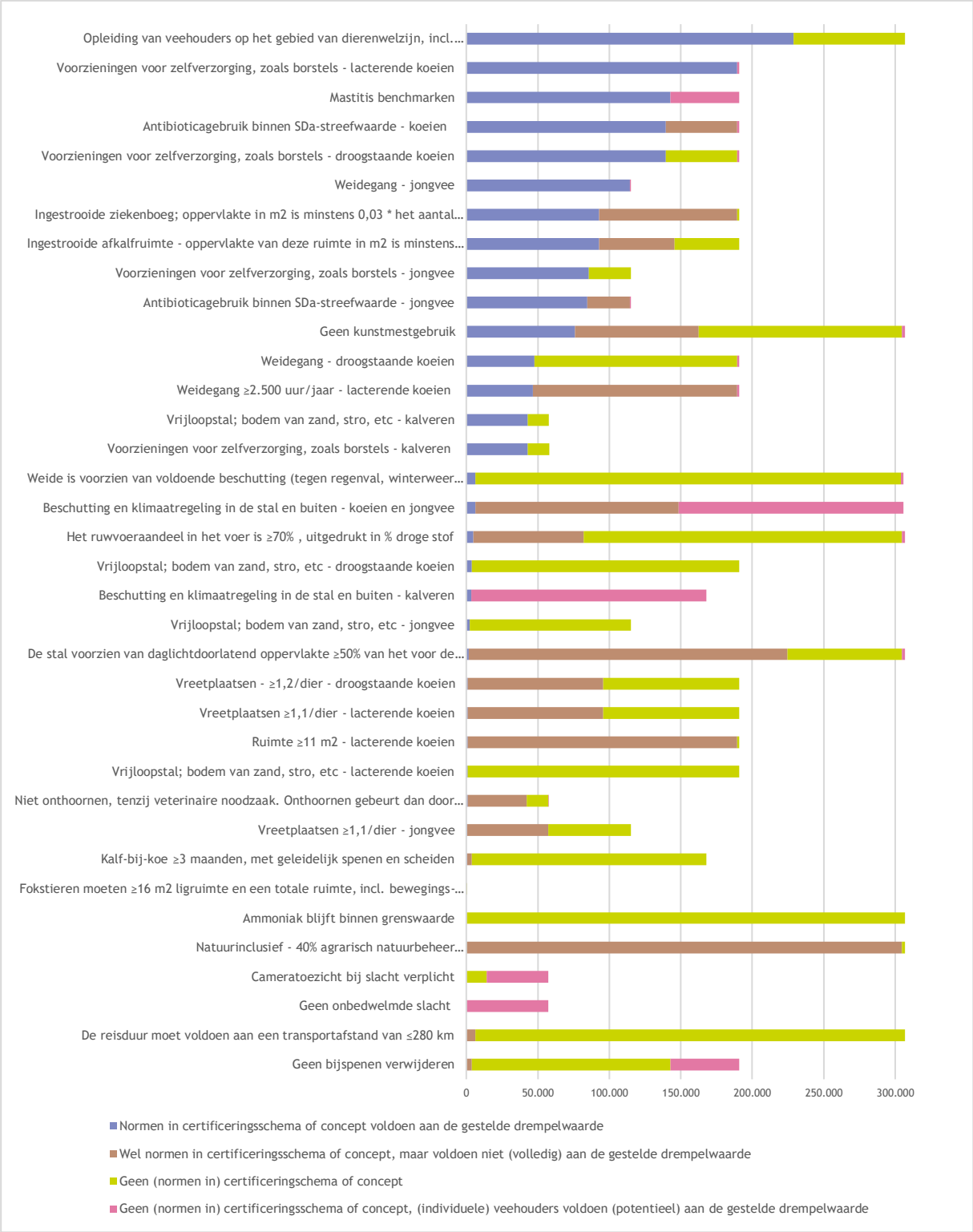

6.4.4 Opdeling bedrijfsaantallen per drempelwaarde in de melkveehouderij

Terwijl de drempelwaardes van de meeste KPI's betrekking hebben op dierniveau, zijn sommige KPI's en drempelwaardes minstens even zozeer relevant op niveau van een bedrijf.

Figuur 19 Aantal melkveebedrijven per KPI voor de KPI's die in de melkveehouderij met name relevant zijn op bedrijfsniveau

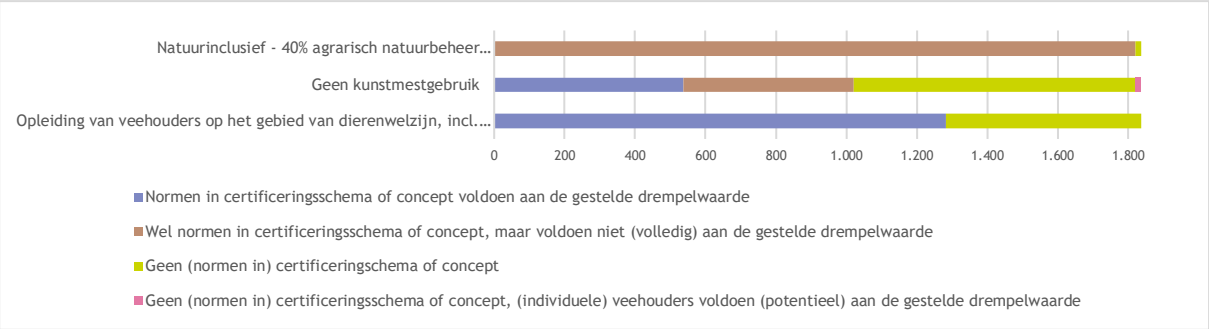

6.5 Vleeskalveren

6.5.1 KPI's en drempelwaardes voor vleeskalveren

Tabel 12 geeft de KPI's en bijbehorende drempelwaardes weer die in het kader van deze nulmeting voor de vleeskalverhouderij zijn meegenomen.

Tabel 12 KPI's en drempelwaardes voor vleeskalveren

KPI	Drempelwaarde
Dierenwelzijn	
Heet- of koudmerken	Gebeurt niet
Onthoornen	Gebeurt niet, tenzij daarvoor veterinaire noodzaak is. Onthoornen gebeurt dan door veterinair, onder verdoving, met langdurige napijnbestrijding
Castratie	Als runderen worden gecastreerd, gebeurt dit door veterinair, onder verdoving en met napijnbestrijding
Weidegang	Aanwezig en toegankelijk, ≥150 dagen/jaar
	Op cultuurgrasland, ≤1,5 GVE/ha beweidbaar grasland
	Weide is voorzien van voldoende beschutting (tegen regenval, winterweer of hitte)
Sociale huisvesting	Aanwezig vanaf aankomst op vleeskalverbedrijf. ≤40 dieren/groep.
Bodembedekking	Stro, zand of vergelijkbaar materiaal
Vrijloopstallen	Aanwezig
Bezetting	≥3 m2 per dier tot 4 maanden leeftijd. Na 4 maanden ≥4,5 m2 per dier.
Daglicht	Aanwezig (stal voorzien van daglichtdoorlatend oppervlak van tenminste 6-7% vloeroppervlak)
Dag-/nachtritme	Aangesloten periode van ≥6 uur met laag lichtniveau in de nacht om runderen te laten rusten
Zelfverzorging	In de stal/binnenhuisvesting is in ieder hok een schuurvoorziening aanwezig

Voer	Rantsoen voorziet het kalf van onbeperkt langvezelig ruwvoer voor een goede pensontwikkeling en voorzien in herkauwbehoefte
	Minimaal 60% (op basis van droge stof) van het dagrantsoen moet bestaan uit (energierijk) ruwvoer. (met structuurgehalte hoger dan 1,1 / kg ds.
Voerplaatsen	1,1 ruwvoerplaats per kalf
	Kalveren vanaf 12 weken: >40 cm
	Jongvee 4-12 maanden: >45 cm
Drinkwaterverstrekking	Permanent toegang tot schoon drinkwater
	Meerdere drinkpunten per stal/hok/wei.
Transportleeftijd	Op tenminste 84 dagen (12 weken)
Herkomst	Runderen worden niet via een verzamelplaats of veemarkt aan- of afgevoerd
Transportafstand	Transportafstand van melkveehouderij naar afmestbedrijf bedraagt maximaal 280 km en is in totaal binnen 8 uur te volbrengen
	Transport van runderen naar slachterij moet voldoen aan transportafstand van maximaal 280 km
Ziekenboeg	De ziekenboeg moet droog en comfortabel strooisel bevatten
	Er is een ziekenboeg op het bedrijf aanwezig met een omvang van tenminste 1% van de runderplaatsen en minimaal 1 dierplaats
Antibioticagebruik	Gebruik binnen SDa-streefwaarde
Opleiding van veehouders op het gebied van dierenwelzijn	Verplicht, incl. regelmatige herhaling
Slacht	Geen onbedwelmde slacht
	Cameratoezicht verplicht
Natuur/milieu/klimaat	
Fijnstof	Reducerende techniek in stal
	Omzoming bedrijf met groen (bomen, windsingel, klimplanten)
Ammoniak	Emissie blijft binnen streefwaarde
Natuurinclusief[57]	Geen kunstmest, 40 agrarisch natuurbeheer, NH3 kg/ha lager dan 40, >85% eiwit van eigen land, >10%groenblauwe dooradering
Kunstmest	Wordt niet gebruikt

6.5.2 Opdeling keurmerken per drempelwaarde in de vleeskalverhouderij

Een vergelijking van de geformuleerde KPI's en drempelwaardes in de vleeskalverhouderij met keurmerken en concepten geeft weer hoeveel certificeringsschema's of concepten normen voor een bepaalde drempelwaarde hebben opgenomen die voldoen, tot op zekere hoogte voldoen of waarbij (individuele) veehouders potentieel voldoen, zie Figuur 20.

[57] NIL niveau 3: Tabel 6, https://edepot.wur.nl/692856

Figuur 20 Aantal keurmerken en concepten in de vleeskalverhouderij per mate waarin de betreffende drempelwaarde is opgenomen in het keurmerk of concept

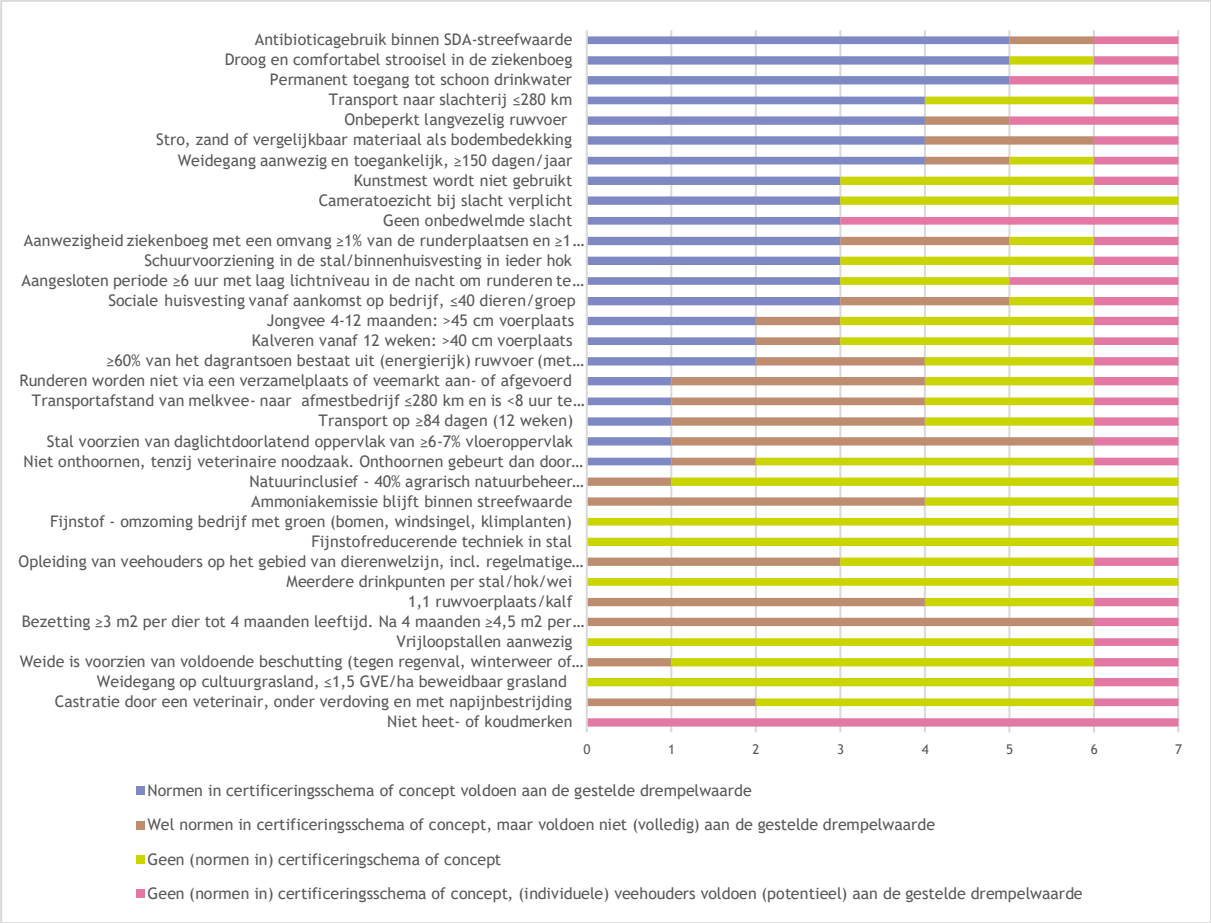

6.5.3 Opdeling dieraantallen per drempelwaarde in de vleeskalverhouderij

Een indeling van het aantal dieren naar de mate waarin normen in keurmerken en concepten aan KPI's en drempelwaarde voldoen, geeft weer hoeveel dieren gehouden worden onder normen die voor een bepaalde drempelwaarde voldoen, tot op zekere hoogte voldoen of waarbij (individuele) veehouders potentieel voldoen. Deze indeling voor de melkveehouderij wordt weergegeven in Figuur 21.

Figuur 21 Aantal dieren per KPI dat in de vleeskalverhouderij gehouden wordt onder normen die aan KPI's voldoen, tot op zekere hoogte voldoen of potentieel voldoen

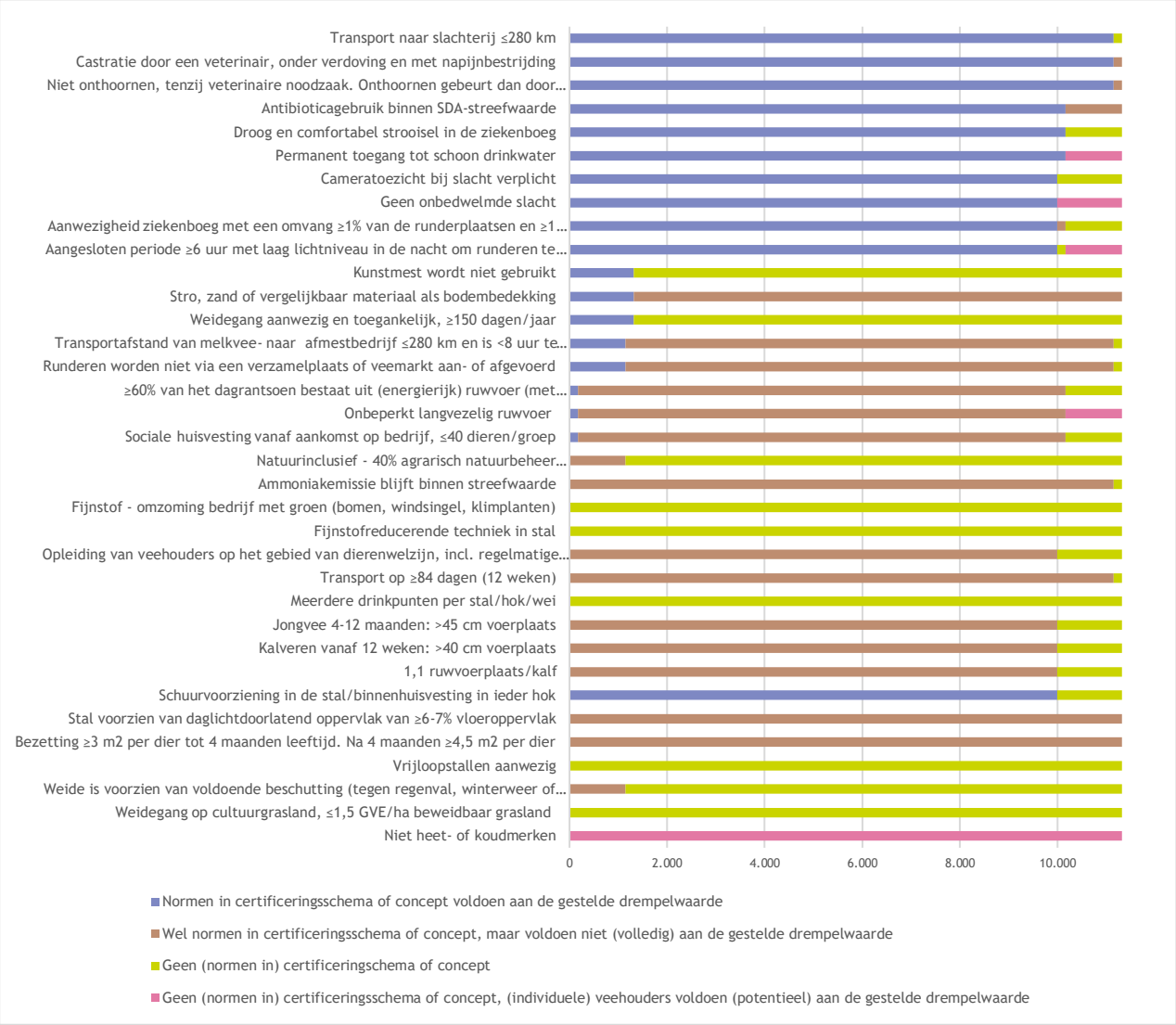

6.5.4 Opdeling bedrijfsaantallen per drempelwaarde in de vleeskalverhouderij

Terwijl de drempelwaardes van de meeste KPI's betrekking hebben op dierniveau, zijn sommige KPI's en drempelwaardes minstens even zozeer relevant op niveau van een bedrijf.

Figuur 22 Aantal vleeskalverbedrijven per KPI voor de KPI's die in de vleeskalverhouderij met name relevant zijn op bedrijfsniveau

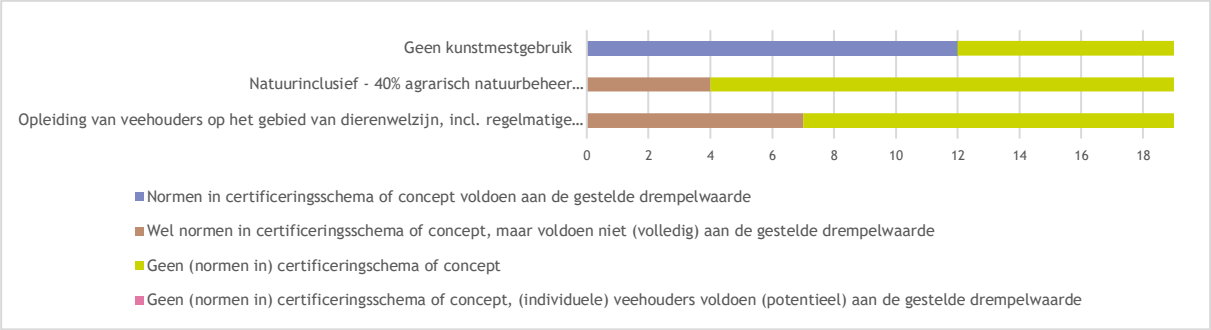

Colofon

Algemene contactgegevens:
Connecting Agri & Food BV
Oostwijk 5
Postbus 511
5400 AM Uden
info@connectingagriandfood.nl
www.connectingagriandfood.nl
Tel. 0413 33 68 89

Foto's
Connecting Agri & Food BV

Vormgeving en realisatie
Connecting Agri & Food BV

Disclaimer
De in deze publicatie neergelegde opvattingen zijn gebaseerd op door Connecting Agri & Food BV betrouwbaar geachte gegevens en informatie, die op zorgvuldige wijze in onze analyses en prognoses zijn verwerkt. Noch Connecting Agri & Food, noch ingeschakelde derden kunnen aansprakelijk worden gesteld voor in deze publicatie eventuele aanwezige onjuistheden. De weergegeven opvattingen en prognoses houden niet meer in dan onze eigen visie en kunnen zonder nadere aankondiging worden gewijzigd.

© Connecting Agri & Food, 2025
Deze publicatie is alleen voor eigen gebruik. Het gebruik van tekstdelen en/of cijfers is slechts toegestaan indien de bron duidelijk vermeld wordt. Verveelvoudiging en/of openbaarmaking van deze publicatie is niet toegestaan, behalve indien hiervoor vooraf schriftelijke toestemming is verkregen van Connecting Agri & Food BV.